ఆంధ్ర ప్రభ వివిధ వ్యాసానుబంధం

ఆంధ్ర నాటక రంగంపై పాశ్చాత్య ప్రభావం

-ఒక్క శతాబ్ది పరిణామాల సమీక్ష

రచన "నాగభూషణ్"

ఏ దేశ సాహిత్యం మీద నయినా విదేశీయ ప్రభావం ఎంతవరకు వున్నదో విచారింప పూనుకోవడం అర్థంలేని ప్రయాస. దేశీయమూ, విదేశీయమూ అయిన అనేక శక్తుల సమ్మేళన ఫలితమే ఉత్తమ సాహిత్యం కాగలదు. అందు వల్ల ఆధునిక భారతీయ సాహిత్యం ఎంతవరకు పాశ్చాత్య సాహిత్య ప్రభావం వల్ల మార్పు చెందిందో పరిశీలించడం కూడా వ్యర్థమే. కాని దేశం మానసికంగా, శారీరకంగా, ఆధ్యాత్మికంగా, నైతికంగా పతనమైన సమయంలోను, తర తరాల నుంచి దేశ సాహిత్యాన్ని సస్య శ్యామలం చేసిన భారతీయ సంస్కృతి వాహిని జాతీయ బానిసత్వం అనే అవధులు లేని ఎడారిలో ఇంకి పోయినప్పుడు, పాశ్చాత్య దేశాలు—ముఖ్యంగా ఆంగ్ల దేశం—భారతదేశం నలుమూలలా కాంతి కిరణాలను ప్రసరింపచేసి అంధకారంలో వున్న ప్రజలకు వెలుగు రేఖలు చూపింది. ఇది మాత్రం సర్వులూ ఒప్పుకొని తీరవలసిన సత్యం.

ఆ రోజులు భారతదేశ చరిత్రలో అత్యంత శోచనీయమైనవి. రాజకీయంగానే కాక, సాంఘికంగాను, మానసికంగాను మనం బానిసలముగా వున్న రోజులవి. వ్యక్తిగతమైన ఆశలనూ, ఆశయాలనూ, సాంఘికమైన ఐకమత్యాన్ని, వైజ్ఞానికమైన స్వతంత్ర భావనా వైశిష్ట్యాన్ని, కళాత్మకమైన సృజనాత్మక శక్తిని—మానవ జీవితాన్ని నిత్య నూతనం చేసి, బ్రతుకులకు ఆశ కలిగించి, అర్థం చెప్పగలిగిన సర్వ కార్యాలను—దాదాపు తన చైతన్యాన్నే—దేశం కోల్పోయింది. రెండువందల సంవత్సరాలపాటు దేశంలో ప్రబలిన విచ్ఛిన్నత, పర భావాశ్రయత జాతిని ఎన్నో కష్టాలకు గురి చేసినవి.

పరిణామం పురోగమనం అత్యావశ్యకమైన ఆ తరుణంలో ఆంగ్లదేశం మనకు మూడు శక్తుల్ని ప్రసాదించింది.

(1) వైజ్ఞానికమూ, విమర్శనాత్మకమూ అయిన దృక్పథాన్ని పెంపొందింప జేయడం ద్వారా ప్రజల్లో ఆలోచనా శక్తిని అభివృద్ధి చేయడం.

(2) జీవితానికి పునరుజ్జీవనం కలిగించే సృజనాత్మక శక్తిని ప్రోత్సహించడం.

(3) అస్థిరంగాను, చంచలంగాను వున్న భారతీయ తత్వాన్ని వినూత్నమయిన శక్తులకు, మహత్తరమైన ఆశయాలకు అనుగుణంగా మార్చి పరస్పర సహాయ సానుభూతులవల్ల ఆ శక్తులను అర్థం చేసుకొని, ఆ ఆశయ సాధనకై నిర్విరామ కృషి ఎన్ని విధాలుగా చేయగలమో తెలియచేయడం.

నాలు జరిగితే బావుంటుందని అభిప్రాయ పడ్డారు.

ఆంగ్లేయుల యీ ప్రదర్శనలవల్ల దేశంలో ప్రాంతీయ భాషా నాటకాలను ప్రదర్శించాలన్న వుత్సాహం ఎక్కువైంది. కాని అట్టి ప్రదర్శనకు తగిన నాటకాలు కాని, అనువైన రంగ స్థలం కాని, సామగ్రి కాని లేకపోవడం వల్ల ఆ వుత్సాహం కొన్నాళ్లపాటు మనస్సులోనే వుండి పోయింది.

కాని, ఎన్నాళ్ల నుంచో మరుగున పడిపోయి, జీవచ్ఛవాలుగా మాత్రమే వుంటున్న సంస్కృత నాటకాల ప్రదర్శన యీ ఆంగ్ల నాటక ప్రదర్శనల వల్ల కలిగిన మొదటి పరిణామం. ఆ రోజుల్లో కూడా సంస్కృత నాటక ప్రదర్శన పూర్తిగా అంతమొందలేదు. రాజాస్థానాల్లోనూ, ఉత్సాహవంతులైన కొందరు జమీందారుల పోషణలోను పండగలకు, పబ్బాలకూ సంస్కృత నాటకాల ప్రదర్శనలు జరిగేవి. కాని జనాదరణ మాత్రం వీధి నాటకాలకు, తోలుబొమ్మల ఆటలకు, భాగవతాలకు లభించేది.

సంస్కృత నాటక పునరుజ్జీవనం కేవలం నాటక ప్రదర్శనలతో ఆగిపోలేదు. సంస్కృత నాటకాలను ప్రాంతీయ భాషలోకి అనువదించాలని, ప్రాంతీయ భాషలోనే ఆ నాటకాలను ప్రదర్శించడం ఎక్కువ వాంఛనీయమని చాలమంది భావించారు. పందొమ్మిదో శతాబ్దం ఉత్తర భాగంలో ఆంగ్ల నాటక ప్రదర్శనలు, సంస్కృత నాటకాల ఆంగ్ల అనువాదాలు ప్రదర్శింప బడేవి. కాలేజీలో ఉత్సాహవంతులైన ఉపాధ్యాయులు విద్యార్థులచేత షేక్స్పియర్ నాటకాలు, ఇంకా యితర ఇంగ్లీషు నాటకాలు ప్రదర్శింపచేస్తూ వుండేవారు.

తెలుగు నాటకంమీద ఆంగ్ల నాటక ప్రభావం ప్రత్యక్షంగా కనిపించదు. పందొమ్మిదో శతాబ్దం చివరి అర్ధ భాగంలో ఆంధ్రదేశంలో పర్యటించిన మహారాష్ట్ర, కర్ణాటక నాటక కంపెనీల ద్వారా తెలుగు నాటక రంగం వుత్తేజిత మయింది. పూనా, ధార్వాడ కంపెనీలు తెలుగు నాటక రంగానికి చేసిన సేవ చిరస్మరణీయమైనది. ఆ నాటక కంపెనీల్లో కొందరు నటులు ఆంధ్ర దేశంలోనే వుండిపోయి హిందీ నాటకాలు ఆడించేవారు. ఆ వుత్సాహోద్రేకాలవల్ల తెలుగు యువకులు కూడా ముందుకు వచ్చి సొంత కంపెనీలు

మన పట్నణాల్లో, పల్లెల్లో ప్రజలు టిక్కెట్లు కొని నాటకమే చూడరు. నాటక సమర్పణకు సరిపోయే ఖర్చులు కూడా ప్రదర్శన మీద నటులకు రావు. ఇక ఉత్తమ విధంగా రంగస్థల నిర్మాణం చెయ్యడం మాటలా ?

నాటక రచన మీద, రంగస్థల నిర్మాణం మీద కన్న పాశ్చాత్య ప్రభావం ఎక్కువగా వుండడానికి ఇది ముఖ్యమైన కారణం. మరొక కారణం—జాతి మొత్తంమీద విదేశ ఆధిపత్యం, ఈ అధికారాన్ని పురస్కరించుకొని ఆ దేశ సంస్కృతీ వ్యవహారాలతో మనకు కలిగిన పరిచయం. ఈ ప్రభావం దేశీయమూ, దేశ సంస్కృతీ ప్రాభవ వ్యక్తీకరణమునకు ముఖ్య మార్గదర్శి అయిన సంస్కృత భాషకుఎందుకు లేకపోయిందో ఆలోచిస్తే, దేశంలో, శారీరక మానసిక శక్తు లన్నింటి మీద ఆంగ్ల ప్రభావం ఎంత ఎక్కువగా వుందో తెలుస్తుంది.

అనువాదాలు: అనుకరణలు

తెలుగులో మొదటి స్వతంత్ర నాటకం "మంజరీ మధుకరం" 1860 లోనే వ్రాయబడ్డది. కాని నాటక రచనలో కాని, ప్రదర్శనలో కాని 1875 నుంచే ఒక క్రమబద్ధమైన విధానం అవలంబింప బడ్డది. అదే సంవత్సరం తెలుగులోనికి మొదటి ఆంగ్లానువాదం వచ్చింది. శ్రీ వావిలాల వాసుదేవశాస్త్రిగారు వ్రాసిన 'జూలియస్ సీజరు' ఆ నాటకం.

"ఆంగ్లమునుంచి తెలుగులోనికి ఆదే ఛందస్సునం దనువదింపబడిన నాటకములలో నిదే ప్రథమ ప్రయత్నము. ఈ నాటకమున నేను ప్రయోగించిన ఛందస్సు తేటగీతి. ఇందు ప్రతి పాదము స్వతంత్రమై ఐదు గణములను కలిగియుండును. అందువల్ల అయిదు గణములనే (ఫీట్) కలిగియున్న 'ఇ యాంబ్' నకు ఇది సన్నిహిత సంబంధము కలదై యుండును" అని శ్రీ శాస్త్రిగారు తమ అనువాదానికి ముందు ఆంగ్ల పీఠికలో వ్రాశారు. పద్యాత్మకంగా వ్రాయబడ్డ యీ నాటకం అట్టి అనేకమైన అనువాదాలకు ఆదర్శప్రాయమైనది. శ్రీ శాస్త్రిగారు ఆంగ్లములోనే కాక తెలుగులో కూడా ఒక విమర్శనాత్మక వ్యాసాన్ని వ్రాశారు. దానిలో షేక్స్పియర్ జీవితం, ఆయన నాటకాలు, వాని రచనా సంవిధానం—ఇత్యాది విషయాలను గూర్చి విపులంగా చర్చించారు.

1880 లో శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారు, శ్రీ గురజాడ శ్రీరామమూర్తిగారు వేరువేరుగా 'మర్చంట్ ఆఫ్ వెనిస్' అన్న నాటకాన్ని అనువదించారు. కాని ఈ నాటకం

వరికోత—చిత్రకారుడ

[గత 17 వ తేదీన ఉదకమండలంలోని అసెంబ్లీ
మద్రాసు మేయర్ శ్రీమతి తారా చెరియన్ ప్ర

బుర్రకథలు అనేవి, బుర్రకథా సంప్రదాయం అనేది తరచి చూస్తే యక్షగాన సంప్రదాయం నుంచి పుట్టిందనే అనుకొనవలసి వుంటుంది !

బుర్ర కథకు ఆ పేరు ఎలా వచ్చిందీ అని! తోలుబొమ్మలకు—తోలుతో చేసిన బొమ్మలు ప్రదర్శిస్తారు కనుక ఆ పేరు వచ్చినట్లే—బుర్ర కథలో బుర్రలను (డక్కీలను) ఉపయోగిస్తారు కనుక ఈ కథా పద్ధతికి బుర్రకథ అని పేరు ప్రచారంలోకి వచ్చిందని మన మూహింపనగును.

యక్షగాన మహాస్రవంతి నుంచి ప్రాదుర్భవించిందే బుర్రకథా విధానం అయినా యక్షగానానికీ, బుర్రకథా రూపానికీ తేడా ఎక్కడ అంటే—యక్షగానం ఒక్క స్త్రీ చెప్పడం (గోదావరి మండలంలో) పరిపాటి, బుర్ర కథను ముగ్గురు చెప్పడం పరిపాటి ! (దక్షిణాదిని యక్షగాన మంటే నాటకమే.)

బుర్ర కథలనే జంగం కథలనీ, తంధాన కథలనీ కూడా పిలవడం కద్దు.

తోలుబొమ్మల ప్రదర్శకులు బహు భార్యలను వివాహమాడినట్లుగానే—ఈబుర్ర కథకులూ పూర్వం యిద్దరిని వివాహ మాడటం అలవాటు. ఈ బుర్రకథలను ఎక్కువగా ప్రచారంలోకి తెచ్చిందీ, వృత్తిగా పెట్టుకొన్నదీ జంగాలు!

ఈ జంగాలు వారి దళంతో గ్రామాల వెంట తంబుర, రెండు డక్కీలు పుచ్చుకొని కథలను చెప్పుకుంటూ పోతుంటారు.

మొట్టమొదటి సారి శిష్ట వ్యవహారికాన్ని వుపయోగించినది కృష్ణారావుగారే! ఈ రోజుల్లో ఇంత ప్రచారంలోనికి వచ్చింది కాని, వ్యావహారిక భాషను ఉపయోగించడం ఆ రోజుల్లో కత్తి మీద సామే కదా !

ఈవిధంగా అనువాదాలలోను, అనుకరణలలోను నియమితమైన ప్రగతి కనిపించింది. అనువాదాల నుంచి అనుకరణలు వచ్చినట్లుగనే అనుకరణల నుంచి స్వతంత్ర రచనలు వచ్చాయి.

కాని దేశంలో అన్ని భాషలలోని నాటక సాహిత్యం మీద పాశ్చాత్య ప్రభావం పరస్పర విరుద్ధ

బు
స

ఈ బుర
శాఖగానే పేరొ

యక్షగాన
ఎప్పుడు పుట్టి
శ్రీనాథుని కా
—నాటికే
క్రీడాభిరాము
వచ్చును.

జి.

ఈ బుర
ద్విపదలోనే
తెలుస్తూన్న
ఛందస్సు అ
వెలువడినాయ
పూర్వకా
ద్విపదలను
కవి అంతటి
ద్విపదలోనే
బుర్రక
తరములు
చాయి. దీనికి
మాత్యుడు
పేర్కొనవ
దేశీయ
కీర్తనలూ,
నవి కూడా

(1) వైజ్ఞానికమూ, విమర్శనాత్మకమూ అయిన దృక్పథాన్ని పెంపొందింప జేయడం ద్వారా ప్రజల్లో ఆలోచనా శక్తిని అభివృద్ధి చేయడం.

(2) జీవితానికి పునరుజ్జీవనం కలిగించే సృజనాత్మక శక్తిని ప్రోత్సహించడం.

(3) అస్థిరంగాను, చంచలంగాను వున్న భారతీయ తత్వాన్ని విస్మృతమయిన శక్తులకు, మహత్తరమైన ఆశయాలకు అనుగుణంగా మార్చి పరస్పర సహాయ సానుభూతులవల్ల ఆ శక్తులను అర్థం చేసుకొని, ఆ ఆశయ సాధనకై నిర్విరామ కృషి ఎన్ని విధాలుగా చేయగలమో తెలియచేయడం.

ఆంగ్లభాష, సాహిత్యం, రాజకీయాలు, ఆంగ్లేయుల భావనా పద్ధతి—అన్నీ భారత దేశం కొంచమో, గొప్పో తెచ్చుకొన్నది. నిజానికి దీనికి మనం విచారించవలసిన అగత్యం లేదు. ప్రపంచంలో ప్రతి సాహిత్యంమీద ఇతర దేశాల ప్రభావం వుండక తప్పదు. దేశకాల పరిస్థితులపై అట్టి ప్రభావం ఆధారపడి వుంటుంది. పదిహేను, పదహారు శతాబ్దాల్లో వచ్చిన ఆంగ్ల నాటకాలన్నీ ఇటలీ కథల నుంచి వచ్చినవే! రెస్టారేషన్ కాలంలో నాటకాలు ఫ్రెంచి నాటకాలకు ప్రతిబింబాలు. ఆధునిక సాహిత్యంలో యీ ఇచ్చి పుచ్చుకోవడాలు ఎత్తి చూపడానికి వీలు లేనంత ఎక్కువగా వున్నాయి. ఇతర దేశాల నుంచి మనం ఏ భావాలను దిగుమతి చేసుకొన్నా అవి మన జీవన వ్యాసంగాన్ని ఉత్తమ స్థాయిలో వుంచగలిగినప్పుడే వాని ప్రభావం అనుకూలమైనదై, సర్వజనామోదం పొందగలదు.

తెలుగు నాటకంమీద ఆంగ్ల నాటక ప్రభావం యీనాటికి కూడా ఎంతో ఎక్కువగా కనిపిస్తున్నది. కొన్ని సాహిత్య విభాగాలు ఆంగ్ల సాహిత్య సంపర్కజనితా లయినా, రానురాను కొంత స్వసామాజికతను తమలో వెలయించుకొన్నాయి. నాటకం విషయంలో ఆ విషయం నేటికీ దృఢంగా చెప్పడానికి వీలులేకుండా వున్నది.

కవిత్వంలో మహత్తరమైన సంప్రదాయమూ, సృజనాత్మకశక్తి తెలుగువారికున్నా, నాటక సాహిత్యంలో తెలుగువారు ఏనాడూ ముందంజ వేసి 'ఇది ఉత్తమ సాహిత్యం' అని చెప్పగలిగిన సృష్టిని చేయలేదు. ఇంగ్లీషు ఆపెరాలకు సదృశంగా కనిపించే యక్ష గానాలు రెండు మూడు శతాబ్దాలుగా నామమాత్రంగానే మిగిలిపోయాయి. యక్షగానాలు కాని, భాగవతాలుగాని "కేవలం నాటకాలు" ఎప్పుడూ కాదు.

నేడు నాటకం అని పిలవబడుతున్న సాహిత్య ప్రక్రియకు నాంది పందొమ్మిదో శతాబ్దం చివరిభాగంలో జరిగినదని చెప్పవచ్చు. ఆ నాంది ప్రస్తావనకు వెనుక సూత్రధారిగా పనిచేసినది ఆంగ్ల సాహిత్యమే!

రంగస్థలం

ఈస్టిండియా కంపెనీ రోజుల్లోనే మన దేశంలో ఆంగ్ల నాటక ప్రదర్శనం ప్రారంభమైనదని చెప్పవచ్చు. ఇంగ్లండు నుంచి మన దేశం వచ్చిన డైరక్టర్లు, గవర్నర్ల కాలక్షేపం కోసం తమ దేశంనుంచి కొందరు నటులను రావించుకొని నాటక ప్రదర్శనాలను ఏర్పాటు చేసేవారు. ఈ ప్రదర్శనలకు ఆంగ్లేయులే కాక, స్థానికంగా వున్న జమీందారులు, నవాబులు, భాగ్యవంతులు కూడా ఆహ్వానింపబడేవారు. ఢిల్లీలో జరిగిన అట్టి ప్రదర్శనకు నవాబులే కాక, అప్పటి పాదుషా కూడా విచ్చేశాడని డైరెక్టర్ల డైరీలు తెలుపుతున్నాయి. ఆ ప్రదర్శనలు ప్రత్యేకమైన రంగస్థలాలమీద పరిమితమైన ఆహూతులకు మాత్రమే ఉద్దేశింప బడ్డవి. ఈ ప్రదర్శనలకు ఆహ్వానింపబడిన భారతీయులు వానిని చూసి ఎంతో మెచ్చుకొని, ఆ పద్ధతిలో దేశ భాషలలో కూడా ప్రదర్శ

ఉపాధ్యాయులు విద్యార్థులచేత షేక్స్పియర్ నాటకాలు, ఇంకా యితర ఇంగ్లీషు నాటకాలు ప్రదర్శింపచేస్తూ వుండేవారు.

తెలుగు నాటకంమీద ఆంగ్ల నాటక ప్రభావం ప్రత్యక్షంగా కనిపించదు. పందొమ్మిదో శతాబ్దం చివరి అర్ధ భాగంలో ఆంధ్రదేశంలో పర్యటించిన మహారాష్ట్ర, కర్ణాటక నాటక కంపెనీల ద్వారా తెలుగు నాటక రంగం పుత్తేజిత మయింది. పూనా, ధార్వాడ కంపెనీలు తెలుగు నాటక రంగానికి చేసిన సేవ చిరస్మరణీయమైనది. ఆ నాటక కంపెనీల్లో కొందరు నటులు ఆంధ్ర దేశంలోనే వుండిపోయి హిందీ నాటకాలు ఆడించేవారు. ఆ వుత్సాహప్రేరకాలవల్ల తెలుగు యువకులు కూడా ముందుకు వచ్చి స్వంత కంపెనీలు స్థాపించుకొని, మాతృభాషలో నాటకాలను వ్రాయించుకొని ప్రదర్శిస్తూ వుండేవారు.

తెలుగులో మొదటి నాటకం కంపెనీ 1881 లో రాజమండ్రిలో శ్రీ వీరేశలింగం పంతులుగారిచే స్థాపింపబడ్డది. కృష్ణమాచార్యులు గారు ప్రారంభించిన నాటక సమాజం దీనికి అయిదు సంవత్సరాల తరువాత 1886 లో బళ్లారిలో స్థాపింపబడ్డది. ఈ రెంటికీ మధ్య "వేణీ సంహారం" నాటక ప్రదర్శనం 1883లో జరిగింది. రచయిత శ్రీ వేదంవారు దానిలో ధర్మరాజు పాత్రను ధరించారు. కాని 1886 లో స్థాపింపబడిన కృష్ణమాచార్యులవారి సమాజం త్వరితగతిని పురోగమించి అనతి కాలంలోనే ఆ రోజుల్లోని ఉత్తమ నాటక సమాజాల్లో ఒకటిగా పేరెన్నిక పొందింది. కార్యదీక్ష, పట్టుదల, ఉత్సాహమూ వున్న ఆచార్యులవారు వారి సమాజం—ఆచార్యులవారి నాటకాలన్నింటిని ప్రదర్శించారు.

ఈ రెండు మూడు కంపెనీల అవతరణ దేశంలో నూతనోత్సాహాన్ని ప్రజ్వరింప చేసింది. 1900 సంవత్సరానికి దేశంలో అన్ని ముఖ్య పట్టణాలలోను ఒకటి రెండు నాటక సమాజాలు వృద్ధిలో వున్నాయి. అందులో కొన్ని సమాజాలకు జమీందారీ పోషణ కూడా వున్నది.

ఈ సమాజా లన్నీ ప్రత్యేకంగా ఆ సమాజం కోసం వ్రాయించుకొన్న నాటకాలనే ప్రదర్శించేవి. ఆ నాటకాలు ఆంగ్ల, సంస్కృత, హిందీ నాటకాలకు అనువాదాలుగా వుండేవి.

తెలుగు దేశంలో క్రొత్తగా వెలిసిన అసంఖ్యాకాలయిన నాటక సమాజాల ప్రదర్శనలలో ఆడంబరత్వం కనిపించేది. ఈ ఆడంబరత్వం పాశ్చాత్య ప్రభావం వల్ల, కర్ణాటక, మహారాష్ట్ర కంపెనీల ద్వారా తెలుగు దేశంలో ప్రవేశపెట్టబడ్డది.

విద్యుద్దీపాలు వచ్చాక, తెలుగునాట కూడా రంగస్థలాలంకరణలో ఆకర్షణీయమైన మార్పులు వచ్చాయి.

రంగస్థల పరిణామాన్ని పరిశీలిస్తే దాని మీద వున్న పాశ్చాత్య ప్రభావం కన్నా, నాటక రచన మీద యీ ప్రభావం ఎక్కువగా కనిపిస్తుంది. ఈ భేదానికి కారణం లేకపోలేదు. పాశ్చాత్యుల నాటక రచనా విధానాన్ని అనుకరించినంత తేలిక కాదు. వారి ప్రదర్శనా విధానాన్ని చేపట్టడం వారి రంగస్థల నిర్మాణం అత్యుత్తమంగా వుంటుంది. సాంకేతిక పరిజ్ఞానంలో వారు పరిపూర్ణులై వుండడం ఒక్కటే దీనికి కారణం కాదు. రంగస్థలం అత్యంతాకర్షణీయంగా వుండడానికి వలసిన విధంగా దాన్ని రూపొందించడానికి వారికి చాలినంత ధనం వుంది. మనకూ సాంకేతిక పరిజ్ఞానం వున్నవారు లేకపోలేదు. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం రిజిస్ట్రారు శ్రీ కె. వి. గోపాలస్వామిగారు, వారి సహచరులు—విశ్వవిద్యాలయ రంగస్థలంమీద సమర్పించిన కొన్ని నాటకాలు సాంకేతికంగా ఏ పాశ్చాత్య నాటకానికి తీసిపోవు. కాని అట్టివారు కొద్దిమంది మాత్రమే. వలసిన ధన సహాయం వుండడంవల్ల తమ విద్యను రాణింపుకు తెచ్చుకో గలుగుతున్నారు.

గారు తమ అనువాదానికి ముందు ఆంగ్ల పీఠికలో వ్రాశారు. పద్యాత్మకంగా వ్రాయబడ్డ యీ నాటకం అట్టి అనేకమైన అనువాదాలకు ఆదర్శప్రాయమైనది. శ్రీ శాస్త్రిగారు ఆంగ్లములోనే కాక తెలుగులో కూడా ఒక విమర్శనాత్మక వ్యాసాన్ని వ్రాశారు. దానిలో షేక్స్పియర్ జీవితం, ఆయన నాటకాలు, వాని రచనా సంవిధానం—ఇత్యాది విషయాలను గూర్చి విపులంగా చర్చించారు.

1880 లో శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారు, శ్రీ గురజాడ శ్రీరామమూర్తి గారు వేరువేరుగా 'మర్చంట్ ఆఫ్ వెనిస్' అన్న నాటకాన్ని అనువదించారు. కాని ఈ నాటకం పూర్తి అనువాదం మనకు దొరకలేదు. మొదటి రెండు అంకాలను మాత్రమే అనువదించి ఆ నాటకాన్ని వదిలిపెట్టారు రచయితలు. శ్రీ కందుకూరి వారి నాటకం పద్యాత్మకం. శ్రీ గురజాడ వారిది గద్య పద్యాత్మకం. నేటికీ వ్రాయబడి, విశేషంగా ప్రేక్షకుల ఆదరాభిమానాలను చూరగొంటున్న గద్య పద్యాత్మక నాటకాలకు మూల పురుషుడు గురజాడ శ్రీరామమూర్తి గారు.

ఈ అనువాదా లన్నింటిలోను ఆంగ్లేయుల వేష భాషలు, వారి తీరు తెన్నులు, అలవాట్లు కనిపించడం వల్ల ప్రేక్షకులలోను, తరువాత రచయితలలోను ఒక అసంతృప్తి ప్రబలింది. అనువదించేది ఆంగ్ల నాటకాలయినా అవి దేశ ప్రజలకు రుచించే విధంగా అనువదించవలసిన అవసరాన్ని రచయితలు గుర్తించారు. అందువల్ల రచయితలు ఈ ఆంగ్ల నాటకాలను దేశీయం చేశారు. మనదేశస్థుల వేష భాషలను, అలవాట్లను అనువాదాల్లోకి చొప్పించారు. కథా వస్తువును మాత్రమే ఆంగ్ల నాటకాల నుంచి స్వీకరించి, స్థలాన్ని, వేషాన్ని, పరిస్థితుల్ని, ప్రేక్షకుల అభిరుచికి అనుగుణంగా మార్చారు రచయితలు. నేడు అవి అనుకరణలు అని పిలువబడు తున్నవి.

శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారు మొదటి అనుకరణ కర్త. ఆధునిక యుగంలో ఆంధ్ర సాహిత్యంలో వెలసిన నూతన సాహిత్య ప్రక్రియల కెన్నిటికో ఆయన భగీరథుడు. నవ్యాంధ్ర సాహిత్యానికి నిజమైన వైతాళికుడు. ఆయన 1885, 94 సంవత్సరాల్లో రెండు ఆంగ్లానుకరణలు ప్రచురించారు. 'రాగమంజరి', 'కల్యాణ కల్పవల్లి' అనే ఆ రెండు అనుకరణలు షెరిడాన్ వ్రాసిన 'డు యెన్నా', 'ది రైవల్స్' అన్న నాటకాలను అనుసరించి వ్రాసినవి. కందుకూరి వారి కలం నుంచి ఎన్నో అనుకరణలు, అనువాదాలు వచ్చాయి. 'చమత్కార రత్నావళి' అన్న పేరుతో షేక్స్పియర్ వ్రాసిన 'కామెడీ ఆవ్ ఎర్రర్స్' ఆయన చేసిన అనుకరణ ఆనాడు రాజమండ్రి నాటక రంగం మీద ఎక్కువ ప్రజాభిమానాన్ని చూరగొన్న నాటకాలలో ఒకటి.

1895 లో శ్రీ వి. ఎస్. ఆర్. కృష్ణమ్మ బి. ఏ., బార్—ఎట్—లా గారు వ్రాసిన 'మాక్‌బెత్' కు అనువాదం వెలువడ్డది. మాతృక నుంచి ఏమాత్రం ప్రక్కలకు పోక, నాటకం మొదటి నుంచి చివరి వరకు ఆంగ్ల నాటకాన్ని ముందుంచుకొని సాగించిన రచన యిది. ఈ నాటకం అంతా గద్యాత్మకంగానే అనువదింప బడడం దీనిలో విశేషం. కాని ఆయన గద్యం గ్రాంధికమూ, సంస్కృతపద భూయిష్ఠమూ అయి నాటక ప్రదర్శనకే కాక, పఠనానికి కూడా కష్టతరంగా వున్నది.

మరో గద్యానువాదం శ్రీ కె. ఆర్. వి. కృష్ణరావు బహదూరువారి అపవాద తరంగిణి—షెరిడాన్ వ్రాసిన "స్కూల్ ఫర్ స్కాండల్"కు అనువాదం. తెలుగు సుబోధకమైన గద్యంలో వ్రాయబడ్డ నాటకం యిది. తెలుగు నాటకంలో

తంబుర, రెండు డక్కీలు పుచ్చుకొని కథలను చెప్పుకుంటూ పోతుంటారు.

మొట్టమొదటి సారి శిష్ట వ్యవహారికాన్ని వుపయోగించినది కృష్ణారావుగారే! ఈ రోజుల్లో ఇంత ప్రచారంలోనికి వచ్చింది కాని, వ్యావహారిక భాషను ఉపయోగించడం ఆ రోజుల్లో కత్తి మీద సామే కదా!

ఈవిధంగా అనువాదాలలోను, అనుకరణల లోను నియమితమైన ప్రగతి కనిపించింది. అనువాదాల నుంచి అనుకరణలు వచ్చినట్లుగనే అనుకరణల నుంచి స్వతంత్ర రచనలు వచ్చాయి.

కాని దేశంలో అన్ని భాషలలోని నాటక సాహిత్యం మీద పాశ్చాత్య ప్రభావం పరస్పర విరుద్ధమైన ఫలితాలను యిచ్చినట్లు కనిపిస్తుంది. ఒక వంక పాశ్చాత్య నాటకాల అనువాదాలు కుప్ప తిప్పలుగా వచ్చి పడుతూ వుంటే, వానిని చూచి దేశ సంస్కృతీ సాహిత్యాలమీద వుత్సాహం వున్నవారు సంస్కృత నాటకీకరణలను ప్రారంభించారు. ఒక్కసారి వెనుకటి దేశ వైభవం, ఆనాటి సాహిత్యం మీద గౌరవం దేశంలో తల ఎత్తాయి. కాని అవి సామాన్య జన సామీప్యానికి రాలేదు. సంస్కృతభాషా సాహిత్యం మీద అభిలాష గలవారు కొద్ది మంది మాత్రమే వుండడంవల్ల, పాశ్చాత్య వ్యామోహంలో దేశం మునిగి వుండడం వల్ల ప్రాచీన సంస్కృతి, భాష దేశంలో పునః ప్రతిష్ఠితం కాలేక పోయింది. కాని యీ ఆవేశం వృధా కాలేదు. కాళిదాసు, భవభూతి, శూద్రకాదుల నాటకాలు తెలుగులోకి వచ్చాయి. కాని ఈ అనువాదాలు ఆంగ్లానువాదాల వలె అనుకరణలుగాను గద్య పద్యాత్మకంగాను రంగ, అంక విభజనతోను వుండి పాశ్చాత్యానువాదాలకు దగ్గరగా వున్నవి.

(సశేషం)

టి.వి.ఎస్. వారి

వాడినా తట్టుకుంట

మంచి రీట్రెడింగ్ అంటే, అరిగిపోయిన
మాత్రమే కాదు. టైరును పరీక్ష చేయడానికి,
భాగాన్ని బలపరచడానికి, తరువాత మనగ
బహుళమైన యంత్రాలు కావాలి. ఈవిధంగా
టైరునుంచి మీరు ఆశించేటంత ఎక్కువ మైళ్
*టి వి ఎస్ వారు 1,65,000 టైర్లకు
ఈనాడు పీరు అయిదు రెట్లు అధికంగా రీ
ఖాతాదారులకు ఎంత నమ్మకమున్నదో దీనిని

● కొలతను, బిగువు కెట్టెంతను ఒక ప్రత్యేక యంత్రంమీద శాస్త్రీయంగా మరమ్మతు చెయ్యబడుతున్నది. ఈ పద్ధతివల్ల టైరుకు మొట్టమొదట వున్న బలం దానివరకు తిరిగి చేకూరుతుంది.

టి వి ఎస్ వారు మాత్రమే మీకు ఈ ప్రయో
1. దీర్ఘకాలంమన్నేందుకు అదనంగా మం
2. టైరు కాలిపోకుండా అందులో
3. అతుకులు లేకుండా, అవిచ్ఛిన్నమైన
టి వి ఎస్ వారు పదరన్ రోడ్ వేస్ సర్వీస్
లేకుండా, మీ టైర్లను వర్ధింపుటవల్ల, క్రెడిట్ చేసి,

TVS సుందరం ఇండస్ట్రీస్
పుదుకోట & మద్రాస

గమనిక: ఈ వ్యాసంలోని పూర్వార్థం గతవారం ప్రచురించబడింది. ఉత్తరార్థాన్ని ఇప్పుడు ముద్రిస్తున్నాము.

ఆంధ్ర నాటక రంగంపై పాశ్చాత్య ప్రభావం

-కొత్త తరంలోని రచనల సమీక్ష

కళావేత్తల భావనా వైవిధ్యము, వాస్తవికతను ప్రతిబింబించుట యందలి వారి భిన్నత్వము, సృజనాత్మక శక్తి, వ్యక్తీకరణమున ప్రత్యేకత—ఇవి ఏ కళా పునరుజ్జీవనమున కయినా ముఖ్యోద్దేశ్యాలు. భవిష్యద్వర్తమానాలకు కళాజీవి చెప్పే వ్యాఖ్య ఒక్కొక్కరికి ఒక్కొక్క విధంగా వుంటుంది. తెలుగు నాటక రచయితలు పాశ్చాత్య దేశ నాటకాలను అనుకరించినా, ప్రాచీన సంస్కృతీ సంప్రదాయాల మార్గాన నడిచినా, వారు జీవితానికి చెప్పే భాష్యం మాత్రం వేరుగా వుండక తప్పదు. జీవన విధానము, ఆశయాలు, ఆశలు వారికి వేరువేరుగా వుంటాయి. వానినిబట్టి వారి రచనా సంవిధానం మారక తప్పదు.

తెలుగులో మొదటి స్వతంత్ర నాటకం "మంజరీ మధుకరీయం" 1860 లోనే వ్రాయబడ్డా, 1880 వరకు అనువాదాలు, అనుకరణలే ఎక్కువ భాగం ప్రచురింపబడ్డాయి. 1880 నుంచి కాని తిరిగి యీ స్వతంత్ర రచన ఎక్కువగా సాగలేదు.

పంధొమ్మిదో శతాబ్దం చివరి రెండు దశాబ్దాలలోను తెలుగు నాటక రంగం కొన్ని ఉత్తమమైన నాటకాలను ప్రదర్శించింది. ఈ రచనల్లో రచయితలు ఆంగ్ల, సంస్కృత నాటక విధానాలకు మధ్యే మార్గం అవలంబించినా, ఆంగ్ల నాటక ప్రభావమే వానిలో ఎక్కువగా కనిపిస్తుంది.

మొదటి ఆంగ్లానువాదాల వలెనే, మొదటి స్వతంత్ర రచనలు కూడా ఎక్కువ భాగం పద్యాత్మకంగా వ్రాయబడడం వల్ల ప్రదర్శనార్హాలు కాలేకపోయాయి. పద్యాత్మకమైన నాటకాల ప్రదర్శనకు వాద్య సహాయం వుండక తప్పదు. ఇంకా తెలుగు నాటకాలు పరిపుష్టమయిన వాద్య బృందాలను ఏర్పాటు చేసుకోలేదు. అందులోను ఆ రోజుల్లో బ్రహ్మాండమయిన సెట్టింగులతోను, వాద్య గోష్ఠితోను. పార్శీ కంపెనీలు వేస్తున్న నాటకాలమీద మోజువున్న ప్రేక్షకులు వాద్య సహాయం లేని కేవలం పద్య నాటకలలో సంతృప్తి చెందలేదు.

స్వతంత్ర రచనలు

ఈ లోపాన్ని పూరించినవారు శ్రీ కృష్ణమాచార్యులుగారు. పార్శీ కంపెనీలకు వలెనే హార్మోనియమూ, తబలనూ ఉపయోగించి పద్యాలను, గీతాలను నాటకరంగంమీద ప్రవేశపెట్టింది ఆయన సమాజమే. మొదటి సారిగా తెలుగు నాటక రంగం మీద ప్రేక్షకులను సంభ్రమాశ్చర్యాలతో ముంచి వేసే అత్యద్భుతమైన సెట్టింగులతో నాటక ప్రదర్శనం జరిపింది యీ సమాజమే! ఆ విధంగా కృష్ణమాచార్యగారు తెలుగు నాట ఒక ఉత్తమమైన నాటక రంగాన్ని నెలకొల్పారు. ఆయన నాటక రంగానికి, రచనకు చేసిన సేవ వల్లనే నేడు ఆబాలగోపాలం ఆయనను "ఆంధ్ర నాటక పితామహుని"గా కీర్తిస్తున్నది. ఆయన తెలుగు నాటకానికి చేసిన సేవ అనంతం, నిత్య స్మరణీయం.

కృష్ణమాచార్యులుగారు సంస్కృతాంధ్ర ఆంగ్ల భాషల్లో పండితుడు. అయినా ఆయన నాటకాలమీద పాశ్చాత్య ప్రభావం తక్కువ ఏమీకాదు. సంస్కృత, ఆంగ్ల నాటక రచనలకు మధ్యే మార్గంలో ఆయన సాగించిన నాటక రచన తరువాతి నాటక రచయితల కెంతోమందికి ఒరవడి పెట్టింది. వీరేశలింగం పంతులుగారు ఆంగ్లానువాదాలను ఆంగ్ల రచనా విధానంలోను, సంస్కృతానువాదాలను సంస్కృత రచనావిధానంలోను అనువదించారు. కృష్ణమాచార్యులుగారు అట్లుకాక కథా వస్తువు ఏది అయినా నాటక రచనా విధానాన్ని స్వయం నిర్ణయమైన దానినే అనుసరించారు. ఆ విధానం ఎక్కువ భాగం ఆంగ్ల నాటకానుకరణం.

ఉదాహరణకు సంస్కృతంలో మనకు లేని విషాదాంత నాటకాలను మొదటిసారిగా తెలుగు దేశానికి పరిచయం చేసింది కృష్ణమాచార్యులుగారే! సంస్కృత సాంప్రదాయానుసారం తెలుగులోకి మొదట వచ్చినకొద్ది స్వతంత్ర రచనలు సుఖాంతాలే! కృష్ణమాచార్యులుగారి "విషాద సారంగధర" తెలుగులో వ్రాయబడ్డ మొదటి స్వతంత్ర విషాదాంత నాటకం. షేక్స్‌పియర్ పద్ధతి ననుసరించి ఆయన తన నాటకాలు పెక్కింటిలో నాంది ప్రస్తావనలు, భరత వాక్యం. (ప్రోలోగ్, ఎపిలోగ్‌లు) ప్రవేశపెట్టారు. నాటకాన్ని అంకములుగాను, రంగములుగాను విభజించినది ముందు యీయనే! దేశకాల పరిస్థితులకు అనుగుణంగా మనుష్యులు మాట్లాడే విధానాన్ని వేరు వేరు మాండలికాల్లో ప్రవేశ పెట్టింది కూడా మొదటిసారిగా శ్రీ కృష్ణమాచార్యులుగారే! సాంఘిక వ్యవస్థలో వున్న హెచ్చుతగ్గులను సూచించుటకు వేరు వేరు పాత్రలకు విభిన్నమైన శైలిని, రచనను కూర్చి ఆ భేదమును రచన మూలమున వ్యక్తీకరించిన ప్రథముడాయన. ఆయన 'అజామిళము' అన్న నాటకం తెలుగు నాటకాల్లో మొదటి స్వతంత్ర గద్య రచన.

కృష్ణమాచార్యులుగారి ప్రతిభ అసామాన్యం. నాటక ప్రదర్శనం ఆయన వృత్తి కాదు. కాని వృత్తిలోకన్న నాటకాలలో పిచ్చి, ప్రేమ, పట్టుదల, ఆ తీక్ష్ణత, ఆ గాఢమైన ప్రేమ, ఆ నిశ్చలత—ఇవి ఆయనను తెలుగు నాట చిర స్మరణీయుని చేసినవి. ఆయనను ఆంధ్రనాటక పితామహునిచేసినవి. ఆయన మహానుభావుడు.

శ్రీ కృష్ణమాచార్యులవలెనే, కందుకూరివారి ప్రతిభ కూడ సర్వతోముఖము. కృష్ణమాచార్యులుగారు ఒక్క నాటక రచనా ప్రదర్శనములయందే నిష్ణాతుడు. కందుకూరి చేపట్టని సాహిత్య శాఖలేదు. సెభాసనిపించుకొననిది కూడ లేదు. ఒకవైపున సంఘ సంస్కర్త. మరొకవైపున నూతన మతావలంబి. వేరొక వైపున సాహిత్య వైతాళికుడు.

ఆయన ఆంగ్లానువాదాలు చేశారు. సంస్కృతానువాదలు చేశారు. అనువాదాలు మాని, అనుకరణాలు చేపట్టారు. పౌరాణికాలు, జానపదాలు, సాంఘికములు అనేక కథావస్తువులను స్వీకరించారు. ఆయనే దేశంలో మొదటి రంగస్థల నిర్మాత అని కూడా చెప్పాను. వీరిద్దరూ తెలుగునాట నాటక రంగానికి ప్రారంభకులు. మూల పురుషులు.

వీ రిద్దరు చూపిన మార్గాన్నే నడచిన రచయితలు చాలమంది వున్నారు. శ్రీ కోలాచలం శ్రీనివాసరావుగారు, శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహం గారు అందు ముఖ్యులు. చిలకమర్తి వారి నాటకాలలో సంస్కృత నాటక ప్రభావం ఎక్కువగా వున్నా, హాస్య, వ్యంగ్య సంభాషణ చాతుర్యము ఆంగ్ల నాటకాలను తలపింప చేస్తుంది. మొదటి సారిగా తెలుగు నాటకంలో సాంఘిక రాజకీయ విషయాలను ప్రవేశపెట్టినది ఆయనే. అయితే ఆయన వ్రాసిన నాటకాల్లో సాంఘిక, రాజకీయ కథా వస్తువులు వున్న నాటకాలు లేనేలేవు. ఆయన వ్రాసిన పౌరాణిక నాటకాల్లోనే సాంఘిక

రచన

"నాగభూషణ్"

రాజకీయ విషయ చర్చ చేయించారు. ఒక విధంగా తెలుగులో అధిక్షేపణతో కూడిన సాంఘిక నాటకానికి అంకురార్పణ చేసింది ఆయనే! ఆయన మృదుమధురమైన శైలి రచనా సంవిధానము తరువాత రచయితలకు చాలమందికి మార్గదర్శకమయింది.

ఈతరమునకే చెందిన మరో యిద్దరు నాటక కర్తలను కూడ యిక్కడ పేర్కొనాలి. ఎవరి రచనలు లేక తెలుగు నాటక రచన కేవలం శవప్రాయంగానే మిగులుతుందో, ఎవరు తెలుగు రంగస్థలాని రెండు వేరు వేరు వ్యూహాలకు నాయకులై, వానిని విజయవంతంగా నడిపించారో, ఎవరిసేవ తెలుగు నాటకరంగంమీద చిరస్థాయిగా వుండగలదో—వారిద్దరూ ప్రత్యక్షంగానో, పరోక్షంగానో ఆంగ్ల సాహిత్యంతో సన్నిహితమైన సంబంధం కలిగివుండి, దాని లోతులను తరచి దానిలోని గొప్పతనాన్ని ఆకళించుకొన్నవారు. శ్రీయుతులు వేదం వెంకటరాయ శాస్త్రి, గురజాడ అప్పారావుగార్లు తెలుగు నాటక రంగానికి, దేశ సాహిత్యంలోనే ఔన్నత్యాన్ని సాధించి పెట్టిన మహనీయులు. ఆంగ్ల నాటక రచనా విధానంతో దగ్గర సంబంధం కలిగివున్నా దేశ సంస్కృతిని వారెన్నడూ పరిత్యజించలేదు.

హేళన చెయ్యడం బెర్నార్డ్ షాలో కనిపించి నంతగా యితరులలో కనిపించదు. ఆస్కార్ వైల్డ్ చమత్కారం కేవలం మాటల ఆటగా కనిపిస్తే, షా హాస్యం, వ్యంగ్యపూరితమై మనసుకు గాఢంగా నాటుకొనిపోతుంది. ఈ రెంటి సమ్మేళనమైన చమత్కారం గురజాడ చేశాడు. ఒక్కొక్కచోట ఆయన హాస్యం కేవలం వాక్ప్రవృత్తిమీదనే ఆధారపడి వుంటుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు ఆ హద్దులు దాటి అది వ్యంగ్యమై బాణంవలె దూసుకుపోతుంది.

సమకాలికమైన విదేశ సాహిత్య ప్రభావం మన సాహిత్య శాఖలలో ఒక్క నాటక రంగం మీదనే వున్నది. కవిత్వంలో ఏ వుద్యమం కూడా ఇతర దేశాల కవిత్వోద్యమాలంత వడిగా నడవ లేదు. నేటి నాటకాలలోని భావం ఆలోచన విధానం, రచనావిధానం కూడా సమకాలిక ఆంగ్ల సాహిత్య జనితం. అట్టి వుద్యమాన్ని తెలుగు దేశంలో సుప్రతిష్ఠితం చేసినవాడు గురజాడ.

కేవలం పాశ్చాత్యానుకరణమే గురజాడలో గొప్పతనం కాదు. అదే అయితే ఆ పనిని పూర్వులు చాలమంది చేశారు. వారు చేయనిది, గురజాడ చేసినది ఎంతో వున్నది. ఆయన పైకి పాశ్చాత్య దేశానుయాయి కావచ్చును. కాని ఆయన హృదయంలో భారతీయుడు. "దేశమును ప్రేమించుమన్నా" అన్న ఒక్క గీతం చాలు ఆయన దేశభక్తిని, ఆయనలోని భారతీయత్వాన్ని ప్రతిబింబిస్తుంది. ఆయన మధురవాణి పాత్ర ముమ్మూర్తుల తెలుగు బిడ్డ. ఆమెను తీర్చి దిద్దడంలో గురజాడ వసంతసేన పాత్రను ముందుంచుకొన్నాడు. అంతేకాదు. ఆయన ఎన్నడూ గౌరవించే పురాతన సంస్కారం, ఆయన తప్పని సాంఘిక మర్యాద, రెండూ కూడా ఆయన ప్రతిఘటించిన కుసంస్కారాలకు, ఆయన రచనల్లో ప్రతిబింబించే సాంఘికోపద్రవాల ఖండనకు సమాంతరాలుగా నడుస్తాయే గాని పరస్పర విరుద్ధాలు కావు. ఈ ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సమ్మేళనం అద్భుతంగా సాగి ఒక నూతన దృక్పథాన్ని చూపింది గురజాడలో.

మూడు సమకాలిక సామాజిక శక్తుల వ్యక్తీకరణ 'కన్యాశుల్కం'లో జరిగింది. సాంఘిక సంస్కరణ, భాషా సంస్కరణ, జాతీయోద్యమం—ఇట్టి మూడు విభిన్నమైన ఆశయాలు పూర్వం ఎప్పుడూ ఒక్క రచనలో యింత విజయవంతంగా సమ్మిశ్రితం కాలేదు. 'కన్యాశుల్కం' కన్నడ అనువాదానికి వ్రాసిన పీటికలో శ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు బహుశః ప్రతి తెలుగు హృదయం ఆ నాటకాన్ని గూర్చి వూహించి నిశ్చయించుకొన్న నిర్ణయాన్ని చక్కగా వెలిబుచ్చారు. "సాంఘిక వ్యంగ్య నాటకాల రచన కష్టభూయిష్ఠమైనది. అట్టి రచనలలో ఉత్తమోత్తమమైనది 'కన్యాశుల్కం' నాటకం. ప్రతినిత్యం మానవత్వంతోను, జీవకళతోను అది కళకళలాడుతూ వుంది. దానిలోని స్త్రీ పురుష పాత్రలు మానవ సహజమైన దయానుభూతు

హిందీ ఆదికవి, ఖుస్రో

(4 వ పేజీ తరువాయి)

ఫిరోజ్ షాహ యొక్క యాస్థాన సభ్యుడుగా

నొక స్నేహసేతువుగ పనిచేయుచుండి నప్పటికి వారి రచనలగు ప్రహేళికాదులు ముహమ్మదీయ సామంతుల జాగీర్దార్ల ధనవంతుల మనో

నాటక రంగంపై పాశ్చాత్య ప్రభావం

—కొత్త తరంలోని రచనల సమీక్ష

చార్యులుగారు ఒక్క నాటక రచనా ప్రదర్శనముల యందే నిష్ణాతుడు. కందుకూరి చేపట్టని సాహిత్య శాఖలేదు. సెభాసనిపించుకొననిది కూడ లేదు. ఒకవైపున సంఘ సంస్కర్త. మరొక వైపున నూతన మతావలంబి. వేరొక వైపున సాహిత్య వైతాళికుడు.

ఆయన ఆంగ్లానువాదాలు చేశారు. సంస్కృతానువాదలు చేశారు. అనువాదాలు మాని, అనుకరణాలు చేపట్టారు. పౌరాణికాలు, జానపదాలు, సాంఘికములు అనేక కథావస్తువులను స్వీకరించారు. ఆయనే దేశంలో మొదటి రంగస్థల నిర్మాత అని కూడా చెప్పాను. వీరిద్దరూ తెలుగునాట నాటక రంగానికి ప్రారంభకులు. మూల పురుషులు.

వీ రిద్దరు చూపిన మార్గాన్నే నడచిన రచయితలు చాలమంది వున్నారు. శ్రీ కోలాచలం శ్రీనివాసరావుగారు, శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహం గారు అందు ముఖ్యులు. చిలకమర్తి వారి నాటకాలలో సంస్కృత నాటక ప్రభావం ఎక్కువగా వున్నా, హాస్య, వ్యంగ్య సంభాషణ చాతుర్యము ఆంగ్ల నాటకాలను తలపింప చేస్తుంది. మొదటి సారిగా తెలుగు నాటకంలో సాంఘిక రాజకీయ విషయాలను ప్రవేశపెట్టినది ఆయనే. అయితే ఆయన వ్రాసిన నాటకాల్లో సాంఘిక, రాజకీయ కథా వస్తువులు వున్న నాటకాలు లేనేలేవు. ఆయన వ్రాసిన పౌరాణిక నాటకాల్లోనే సాంఘిక

రచన

"నాగభూషణ్"

రాజకీయ విషయ చర్చ చేయించారు. ఒక విధంగా తెలుగులో అధిక్షేపణతో కూడిన సాంఘిక నాటకానికి అంకురార్పణ చేసింది ఆయనే! ఆయన మృదుమధురమైన శైలి రచనా సంవిధానము తరువాత రచయితలకు చాలమందికి మార్గదర్శకమయింది.

ఈతరమునకే చెందిన మరో ఇద్దరు నాటక కర్తలను కూడ ఇక్కడ పేర్కొనాలి. ఎవరి రచనలు లేక తెలుగు నాటక రచన కేవలం శవప్రాయంగానే మిగులుతుందో, ఎవరు తెలుగు రంగస్థలాని రెండు వేరు వేరు వ్యూహాలకు నాయకులై, వానిని విజయవంతంగా నడిపించారో, ఎవరిసేవ తెలుగు నాటకరంగంమీద చిరస్థాయిగా వుండగలదో—వారిద్దరూ ప్రత్యక్షంగానో, పరోక్షంగానో ఆంగ్ల సాహిత్యంతో సన్నిహితమైన సంబంధం కలిగివుండి, దాని లోతులను తరచి దానిలోని గొప్పతనాన్ని ఆకళించుకొన్నవారు. శ్రీయుతులు వేదం వెంకటరాయ శాస్త్రి, గురజాడ అప్పారావుగార్లు తెలుగు నాటక రంగానికి, దేశ సాహిత్యంలోనే ఔన్నత్యాన్ని సాధించి పెట్టిన మహనీయులు. ఆంగ్ల నాటక రచనా విధానంతో దగ్గర సంబంధం కలిగివున్నా దేశ సంస్కృతిని వారెన్నడూ పరిత్యజించలేదు. సంప్రదాయాన్ని జీర్ణింపచేసుకొని విదేశ సాహిత్య ప్రవేశంవల్ల కలిగిన పాశ్చాత్య భావ వైశిష్ట్యంతో

హేళన చెయ్యడం బెర్నార్డ్ షాలో కనిపించినంతగా ఇతరులలో కనిపించదు. ఆస్కార్ వైల్డ్ చమత్కారం కేవలం మాటల ఆటగా కనిపిస్తే, షా హాస్యం, వ్యంగ్యపూరితమై మనసుకు గాఢంగా నాటుకొనిపోతుంది. ఈ రెంటి సమ్మేళనమైన చమత్కారం గురజాడ చేశాడు. ఒక్కొక్కచోట ఆయన హాస్యం కేవలం వాక్చమత్కృతిమీదనే ఆధారపడి వుంటుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు ఆ హద్దులు దాటి అది వ్యంగ్యమై బాణంవలె దూసుకుపోతుంది.

సమకాలికమైన విదేశ సాహిత్య ప్రభావం మన సాహిత్య శాఖలలో ఒక్క నాటక రంగం మీదనే వున్నది. కవిత్వంలో ఏ వుద్యమం కూడా ఇతర దేశాల కవిత్వోద్యమాలంత వడిగా నడవ లేదు. నేటి నాటకాలలోని భావం ఆలోచన విధానం, రచనావిధానం కూడా సమకాలిక ఆంగ్ల సాహిత్య జనితం. అట్టి వుద్యమాన్ని తెలుగు దేశంలో సుప్రతిష్ఠితం చేసినవాడు గురజాడ.

కేవలం పాశ్చాత్యానుకరణమే గురజాడలో గొప్పతనం కాదు. అదే అయితే ఆ పనిని పూర్వులు చాలమంది చేశారు. వారు చేయనిది, గురజాడ చేసినది ఎంతో వున్నది. ఆయన పైకి పాశ్చాత్య దేశానుయాయి కావచ్చును. కాని ఆయన హృదయంలో భారతీయుడు. "దేశమును ప్రేమించుమన్నా" అన్న ఒక్క గీతం చాలు ఆయన దేశభక్తిని, ఆయనలోని భారతీయత్వాన్ని ప్రతిబింబిస్తుంది. ఆయన మధురవాణి పాత్ర ముమ్మూర్తుల తెలుగు బిడ్డ. ఆమెను తీర్చిదిద్దడంలో గురజాడ వసంతసేన పాత్రను ముందుంచుకొన్నాడు. అంతేకాదు. ఆయన ఎన్నడూ గౌరవించే పురాతన సంస్కారం, ఆయన తప్పని సాంఘిక మర్యాద, రెండూ కూడా ఆయన ప్రతిఘటించిన కుసంస్కారాలకు, ఆయన రచనల్లో ప్రతిబింబించే సాంఘికోపద్రవాల ఖండనకు సమాంతరాలుగా నడుస్తాయే గాని పరస్పర విరుద్ధాలు కావు. ఈ ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సమ్మేళనం అద్భుతంగా సాగి ఒక నూతన దృక్పథాన్ని చూపింది గురజాడలో.

మూడు సమకాలిక సామాజిక శక్తుల వ్యక్తీకరణ 'కన్యాశుల్కం'లో జరిగింది. సాంఘిక సంస్కరణ, భాషా సంస్కరణ, జాతీయోద్యమం—ఇట్టి మూడు విభిన్నమైన ఆశయాలు పూర్వం ఎప్పుడూ ఒక్క రచనలో ఇంత విజయవంతంగా సమ్మిశ్రితం కాలేదు. 'కన్యాశుల్కం' కన్నడ అనువాదానికి వ్రాసిన పీటికలో శ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు బహుశః ప్రతి తెలుగు హృదయం ఆ నాటకాన్ని గూర్చి వూహించి నిశ్చయించుకొన్న నిర్ణయాన్ని చక్కగా వెలిబుచ్చారు. "సాంఘిక వ్యంగ్య నాటకాల రచన కష్టభూయిష్ఠమైనది. అట్టి రచనలలో ఉత్తమోత్తమమైనది 'కన్యాశుల్కం' నాటకం. ప్రతినిత్యం మానవత్వంతోను, జీవకళతోను అది కళకళలాడుతూ వుంది. దానిలోని స్త్రీ పురుష పాత్రలు మానవ సహజమైన దయానుభూతులతో, సంభవా సంభవాలతో, ప్రత్యేకతలతో

గత మూడు, నాలుగు దశాబ్దాలుగా వస్తున్న నాటకాలను కాని, నాటికలను కాని రెండు విధాలుగా విభజింపవచ్చు. అనుశ్రుతంగా వస్తున్న చారిత్రకమో, పౌరాణికమో అయిన కథావస్తువు గల నాటకాలు, రెండవది సాంఘిక నాటకాలు. ఇందు మొదటివి గద్య పద్యాత్మకములు. రెండవ విభాగంలో ఎక్కువ గద్యాత్మకాలు. మొదటి వానిలో ఆంగ్ల, సంస్కృత, హిందీ, బెంగాలీ భాషల నుంచి అనువాదాలు ఎక్కువ. రెండవ దానిలోని నాటకాలు ఎక్కువ ఆంగ్లభాషా జనితాలు కాకున్నా భావనా జనితాలు.

ఈ నాటకాలు ఎక్కువ భాగం ఆంగ్ల నాటక రచనా విధానాన్ని అనుసరించడం వల్ల వారి పద్ధతినే అనుసరించి నేటి నాటకముల విభజన చేసి వివిధములైన తరగతులందు వివిధ విధములుగ నాటక రచన ఎలా సాగిందో తెలుసుకోవచ్చు.

(1) కథాత్మకమైన నాటకాలు: మొదట చెప్పిన గద్య పద్య సమ్మిశ్రితమై, పౌరాణిక చారిత్రాత్మక వస్తువు కలిగిన నాటకాలు ఈ కోవకు చెందుతాయి.

(2) సాంఘిక నాటకాలు: సాంఘికమైన ప్రయోజనం కోసం వెనుక గురజాడవారు సాగించిన ఉద్యమాన్ని గురించి తెలుసుకొన్నాం. ఆయన జాడలో నేటి నాటక రచయితలు ఎందరో నడుస్తున్నారు. మధ్య తరగతి సమాజానికి చెందిన కథా వస్తువుతో అసంఖ్యాకాలయిన నాటకాలు వచ్చాయి. ఆత్రేయ "అద్దె కొంప", "కప్పలు", పినిశెట్టి "అన్నా—చెల్లెలు", అనిశెట్టి "మావూరు", బెల్లంకొండ రామదాసు "పునర్జన్మ" నటకాలు ముఖ్యంగా పేర్కొనదగినవి.

వీనిలోని కథాభాగం ఆంధ్రదేశంలో జరిగిన నాటకానికి వెనుక ప్రోత్సాహం, ఆవేశం తెచ్చింది. ఆంగ్ల నాటకాలే. అంతేకాదు. వీనితోపాటు రంగస్థలంమీద విజయవంతాలయిన అనేక నాటకాలు ఆంగ్లానువాదాలే! గాల్స్‌వర్దీ, సింజ్, బారీ, జోలా వంటి వారి రచనలు ప్రత్యక్షంగానో, పరోక్షంగానో అనుకరింపబడి తెలుగు రచయితల మీద వారి ప్రభావాన్ని చెప్పకయే చెబుతున్నాయి.

రంగస్థలం మీద విజయవంతం అయిన అనువాదాల్లో డి. వి. నరసరాజుగారి "నాటకం", సోమంచి యజ్ఞన్నశాస్త్రిగారి "పెద్ద మనుష్యులు", అవసరాల వెంకటనర్సుగారి "జ్యోతిర్మయి"—కొన్ని. జె. బి. ప్రీస్ట్లీ వ్రాసిన "ది ఇన్‌స్పెక్టర్ కాల్స్" అన్న నాటకం, గొగోల్ వ్రాసిన "ఇన్‌స్పెక్టర్ జనరల్" అన్న నాటకం తెలుగులోకి ఎన్నిసార్లు అనువదింపబడ్డదో చెప్పలేము. ఈ నాటకాలన్నీ రంగస్థలం మీద స్వతంత్ర రచనలతోపాటు విజయం సాధించినవే!

(3) సాహిత్యాత్మక నాటకాలు: పేరు చూడగానే ఇది కొత్తగా తోచవచ్చు. నాటక రంగాన్ని మాత్రమే దృష్టిలో వుంచుకొనక సాహిత్యంలో కూడా సమానమయిన స్థానాన్ని పొందాలన్న వుద్దేశ్యంతో వ్రాయబడ్డ నాటకాలు ఈ కోవకు చెందుతాయి. అంతేకాక, పాశ్చాత్యం, సాహిత్యం జోలికి పోక ఎక్కువగా సంస్కృత పద్ధతిలో నడిపిన నాటకాలు ఈ తరగతి విభజనలోనికి వస్తాయి.

నిజానికి ఏ రచన అయినా సాహిత్యంలో స్థిరంగా వుండాలన్న అభిలాషతోనే రచయిత వ్రాస్తాడు. అయితే వానిలో కొన్నింటి రచనకు కేవలం సాహిత్య స్థానమే ప్రధానం కాదు. అంతకన్నా సాంఘికమైన ప్రయోజనం ప్రధానం కావచ్చు. మానసికమైన ప్రేరణ నుంచి దూరం కావడానికి వ్రాయవచ్చు. అందువల్ల సాహిత్య నాటక దృక్పథాలతో వ్రాయబడ్డ నాటకం ఈ తరగతికి చెందుతుందని స్థూలంగా చెప్పుకోవచ్చు.

ఈ తరగతికి చెందిన అత్యుత్తమమైన నాటకం వేదంవారి "ప్రతాపరుద్రీయం", తిరు

చుట్టూ పాత్రలను సృష్టించుకొని కథను అల్లడం కన్నా, కొన్ని పాత్రల చుట్టూ సంఘటనను సృష్టించడం తెలుగునాట ఎక్కువగా కనిపిస్తున్నది. చలం, బుచ్చిబాబు అట్టి వారిలో ముఖ్యులు. ఈ నాటికలలో కూడా మధ్యతరగతి సమస్యలు ఎక్కువ పాత్ర నిర్వహించాయి. ఆత్రేయ 'భయం' ఇంకా ఇతర నాటికలు, డి. వి. నరసరాజు నాటికలు, ఈ కోవకు చెందినవే.

తెలుగు నాటకాల మీద, నాటికల మీద ఫ్రాయిడ్ ప్రభావం చెప్పుకోతగ్గది. ఆ ప్రభావం కొట్టవచ్చినట్లు కనిపించే రచయిత చలం. ఆయన పాత్రలు నాటకంలోనికి ప్రవేశించాక పాత్రకు జీవం పోయడం కాదు. ముందే ఆ పాత్రలు ఆయన వూహలో సంచరిస్తూ, నాటకం ద్వారా వ్యక్తీకరింపబడ్డాయి. తన భావాలను వెల్లడించడానికి పాత్రలు ఒక సాధనం మాత్రమే చలానికి. స్త్రీ పురుష సంబంధానికి సంబంధించిన కొన్ని సూత్రాలు నియమితమైనవి—చలం నమ్మాడు. ఆ నమ్మకాన్ని బహిర్గతం చెయ్యడానికి ఆయన పౌరాణికమూ చారిత్రాత్మకమూ, సాంఘికమూ అయిన అనేక కథా వస్తువులను స్వీకరించాడు. అన్ని పాత్రలూ కూడా చలం పలికించే చిలక పలుకులే పలుకుతాయి. అయితే ఆ పాత్రల వెనుకనున్న నిశితత్వం, సూటిగా, బల్లెం మొన వలె పదును గలిగిన ఆ మాటలు—చలం మాటలుగా వుండక పాత్ర సహజమైన నాటకంలో ఒక భాగంగానే కనిపిస్తాయి. ఆయన 'పురూరవ', 'శశాంక', 'భానుమతి', తెలుగు నాటికలలో ఉత్తమ స్థానాన్ని అలంకరిస్తాయి. బుచ్చిబాబు, బెల్లంకొండ, రామదాసు, రవూరి భరద్వాజ వంటి వారు కూడా ఫ్రాయిడ్ ప్రభావానికి లోనయినవారే!

రేడియో నాటిక

వార్తా ప్రసార యంత్రాలు స్థాపించబడ్డ తరువాత మనకు వచ్చిన మరో క్రొత్త ప్రక్రియ రేడియో నాటిక. దీని రచనా విధానం కష్టమైనది. ఎంతో చెయ్యి తిరిగిన వారు కాని మంచి రేడియో నాటికను వ్రాయలేరు. వార్తా ప్రసార యంత్రాలు, తద్వారా దాని నుంచి ప్రసారం అయ్యే ఎక్కువ ప్రసారాలు కూడా మనకు పాశ్చాత్య జనితాలే! అయినా ఆ టెక్నిక్‌ను మాత్రమే మనం తెచ్చుకొన్నది. మన తెలుగు రేడియో నాటకాలు తెలుగు జీవితాన్ని ప్రతిబింబిస్తున్నాయి. రేడియో నాటికా రచయితలు, రచనలు ఎన్నో వుండడం వల్ల ఇక్కడ విస్తరించి వ్రాయుడానికి వీలు లేదు.

కాని రేడియో సాహిత్యానికి చేసిన సేవమాత్రం మరువరానిది. రేడియో నాటికలతోపాటు, సాంస్కృతిక కార్యక్రమాలతోపాటు కొన్ని క్రొత్త ప్రక్రియల ప్రయోగాలను కూడా చేసింది రేడియో. అందులో గేయ నాటిక, ఏక పాత్రీ వాక్చిత్రాలు ముఖ్యమైనవి.

స్వామి శివశంకరులు గేయ నాటికకు తెలుగు నాట స్థానం కల్పించినవారు. కాని వారి నాటికలు ప్రదర్శనానికి అనువుగా లేకపోవడంవల్ల, అవి సాహిత్య గౌరవం మాత్రమే కలిగివున్నాయి. విశ్వనాథవారి "కిన్నెరసాని పాటలు" గేయ నాటికగా వుద్దేశించకపోయినా రేడియోవారు దానిని మంచి గేయ నాటికగా ప్రసారం చేశారు.

ఈ గేయ నాటికలో కూడా రెండు రకాలు వున్నాయి. ఒకటి సంగీతానికి అనువైనది, రెండవది కేవలం మాత్రా ఛందస్సుతో వచన పద్యం వలె చదువవలసినది.

క్రిస్టఫర్ ఫ్రై, టి. యస్. ఇలియట్‌ల బాణిలో ఆరుద్ర కొన్ని చక్కని గేయ రచనలు చేశాడు. మొదటి తరగతికి చెందిన రచయితలే

చిరస్థాయిగా వుండగలదో—వారిద్దరూ ప్రత్యక్షంగానో, పరోక్షంగానో ఆంగ్ల సాహిత్యంతో సన్నిహితమైన సంబంధం కలిగివుండి, దాని లోతులను తరచి దానిలోని గొప్పతనాన్ని ఆకళించుకొన్నవారు. శ్రీయుతులు వేదం వెంకటరాయశాస్త్రి, గురజాడ అప్పారావుగార్లు తెలుగు నాటక రంగానికి, దేశ సాహిత్యంలోనే ఔన్నత్యాన్ని సాధించి పెట్టిన మహనీయులు. ఆంగ్ల నాటక రచనా విధానంతో దగ్గర సంబంధం కలిగివున్నా దేశ సంస్కృతిని వారెన్నడూ పరిత్యజించలేదు. సంప్రదాయాన్ని జీర్ణింపచేసుకొని విదేశ సాహిత్య ప్రవేశంవల్ల కలిగిన పాశ్చాత్య భావ వైశిష్ట్యంతో దానిని రంగరించి ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సమ్మేళనం ఉత్కృష్టమైన విధానచేసి కార్యవాదులైన వారిద్దరు తెలుగు నాటక రంగానికి రెండు మణిపూసలు.

ప్రతాప రుద్రీయ: కన్యాశుల్కం

వేదంవారి 'ప్రతాపరుద్రీయం' నాటికి నేటికి కూడ అత్యుత్తమమైన చారిత్రాత్మక నాటిక. చరిత్రలోని అంశాలను తీసికొని కొత్త పాత్రలను సృష్టించి, పాత్రలకు జీవంపోసి లోపరహితంగా నాటక రచన చెయ్యడం ప్రపంచంలో ఏ ఒకరిద్దరికో కాని చేతకాదు. అట్టి రచన చేసినవారు వేదంవారు. ఆయన సామాజిక పరిశీలన, సాహిత్య పరిచయం మేళవించి దేశానికి అమూల్యమైన నాటకాన్ని సమర్పించారు. పేరిగాని వంటి విశిష్టమైన పాత్ర ఆంగ్లంలో ఒక్క షేక్స్‌పియర్ 'ఫాల్‌స్టాఫ్' (హెన్రీది ఫోర్త్‌లో) తప్ప ప్రపంచ నాటక చరిత్రలో మరి ఎక్కడా కనిపించదు. నిత్యజీవితంనుంచి ఎన్నివిధాలుగా హాస్యము, వ్యంగ్యమూ, సుఖమూ, దుఃఖమూ వుద్భవిస్తవో ఆయన యీ నాటకంలో పరిపూర్ణంగా చూపించారు. పాత్రానుకూలమైన సంభాషణ సృష్టి చేసినది శ్రీ కృష్ణమాచార్యులుగారయితే, దానికి ప్రాణప్రతిష్ఠ చేసినది వేదంవారు. రాజు, మంత్రులు, సుల్తాను, వజీర్లు, షేర్‌ఖాను, పేరిగాడు, ఎల్లి, పడవవాండ్రు—అందరకూ పాత్రానుచితమైన భాష, అంతటా చక్కని మృదువైన, సున్నితమైన హాస్యం, ఆ నాటకాన్ని అత్యుత్తమ చారిత్రాత్మక నాటకంగాను, అంతకంటె ఎక్కువగా అచ్చయిన తెలుగు నాటకంగాను తయారుచేసింది.

ప్రచారంలో వున్న కథను, ముఖ్యమయిన పాత్రలను తీసికొని, దానికి మెరుగులు దిద్ది, పాత్రలకు ప్రాణప్రతిష్ఠ చేసి విజయం సాధించిన రచయితలు మనకు ప్రపంచ సాహిత్యంలో ఇద్దరే కనిపిస్తారు: ఒకరు ఆంగ్ల రచయిత షేక్స్‌పియర్, రెండవవారు శ్రీ వేదంవారే.

"కన్యాశుల్కం" తెలుగు నాటక రంగంమీద తెచ్చిన చైతన్యం అపూర్వమైనది. విప్లవాన్వితమైనది. 1897 లో ప్రచురింపబడిన యీ నాటకం తెలుగునాట క్రొత్తవన్నెలు వెదజల్లింది. సాంఘికమైన గొప్ప ప్రయోజనం దృష్ట్యా యీ నాటకం వ్రాయబడ్డది. భావశబలతలోను రచనా సంవిధానంలోను యీ నాటకంమీద ఆంగ్ల సాహిత్య ప్రభావం ప్రత్యక్షంగా కనిపిస్తున్నది.

గురజాడ సమకాలీనమైన ఆంగ్ల సాహిత్య రహస్యాలను క్షుణ్ణంగా తెలిసికొన్నవాడు. ఆనాటి ఆంగ్లదేశంలో కూడా సాంఘికమైన చైతన్యం, దానివలన వ్యంగ్య నాటక రచన జరిగింది. ఆస్కార్‌వైల్డ్ సునిశితమైన హాస్యం, ఆయన పాత్ర పోషణాచిత్రి గురజాడ రచనలో కని [illegible] వైద్యుకు నాటక రచన [illegible] ఆయన పరి [illegible] సిద్ధి. కాని గురజాడ ప్రయోజనం సాంఘికమైనది. విశ్వశ్రేయాన్ని దృష్టిలో వుంచుకొన్నది. సామాజికమైన యీ లోపాలను చూపి అవ సమ్మిశ్రితం కాలేదు. 'కన్యాశుల్కం' కన్నడ అనువాదానికి వ్రాసిన పీటికలో శ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు బహుశః ప్రతి తెలుగు హృదయం ఆ నాటకాన్ని గూర్చి వూహించి నిశ్చయించుకొన్న నిర్ణయాన్ని చక్కగా వెలిబుచ్చారు. "సాంఘిక వ్యంగ్య నాటకాల రచన కష్టభూయిష్ఠమైనది. అట్టి రచనలలో అత్యుత్తమమైనది 'కన్యాశుల్కం' నాటకం. ప్రతినిత్యం మానవత్వంతోను, జీవకళతోను అది కళకళలాడుతూ వుంది. దానిలోని స్త్రీ పురుష పాత్రలు మానవ సహజమైన దయానుభూతులతో, సంభవా సంభవాలతో, ప్రత్యేకతలతో మనకు గోచరిస్తారు. వేరు వేరు ప్రకృతులతో, అలవాట్లతో, సంప్రదాయాలతో, భావవైశిష్ట్యంతో, గ్రుడ్డినమ్మకాలతో నిత్య జీవన విధానానికి జరిగే సంఘర్షణ యిక్కడ అతి రమ్యంగా చిత్రింపబడ్డది."

ఈ సందర్భంలోనే 'కన్యాశుల్కం' గురించి గత నాలుగయిదు సంవత్సరాలుగా బహుళంగా సాగుతున్న వ్యతిరేక ప్రచారాన్ని కొంతగా పేర్కొనక తప్పదు. 'కన్యాశుల్కం'లోనిది ఇంగ్లీషు హాస్యమని, 'కన్యాశుల్కం' నాటకం సంస్కృత నాటకాలలోగాని, ఇంగ్లీషు నాటకాలలోగాని ఏ నాటక శాఖకూ చెందదు—అని. వీనిలోని మంచి చెడ్డలను ప్రాజ్ఞులు నిర్ణయించుకోవచ్చును. కాని ఒక్కమాట మాత్రం చెబుతాను.

'కన్యాశుల్కం'లోని హాస్యం—ఇంగ్లీషు శబ్ద ప్రయోగంవల్ల కలిగిందే! కాని ఆ శబ్దాలు మన నిత్య జీవితంలో వుపయోగానికి వచ్చినవి. అర్థం కాని సంస్కృత హాస్యాన్ని వున్నది వున్నట్లుగా దిగుమతి చేసుకొని, పొరపాటున ఎవరైనా దీనిలో హాస్యం ఏమి వున్నదని అంటే మీకు దేశ సంస్కృతి తెలియదని, సంస్కృతం గొప్ప భాష అని—చెప్పడంకన్న, నిత్యమూ వాడుకొనే భాష—అది ఇంగ్లీషు భాష అయితే యేం కనుక—ఆ భాషలో శబ్దాలవల్ల జనించిన హాస్యం హాస్యమే కాదనడం పరిహాస పాత్రమయిన విషయం. అలాగే రెండవ ప్రచారం కూడాను. చెప్పవలసిన సమాధానం ఎంతో వున్నది. కాని ఇది తగిన స్థలంకాదు.

చాలమంది గొప్ప విమర్శకులు 'కన్యాశుల్కం'లోని హాస్యం ఇంగ్లీషు హాస్యం అంటూ వుండడం వల్లనే తెలుస్తున్నది గురజాడ రచనల్లో ఆంగ్ల భాషా ప్రభావం.

వీరికి సమకాలికులైన ఆంగ్ల ప్రభావం తమ రచనలన్నిటా వున్నవారు ఒకరిద్దరున్నారు. పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు పంతులుగారు నాటకాలలో పద్యాలు, సంగీతం వుండడానికి విముఖులు. కేవలం గద్య నాటకాలే వుండాలన్న సమకాలిక ఆంగ్ల విప్లవాన్ని తెలుగునాట స్థాపించింది యీయనే! ఆయన వ్యంగ్య నాటకములు హాస్యమిశ్రితాలై షెరిడాన్, గోల్డ్‌స్మిత్ లను తలపింపచేస్తూ వుంటాయి.

శ్రీ రామిరెడ్డి వ్రాసిన 'కుంభరాణా' షేక్స్‌పియర్ పద్ధతిని సాగిన మరొక రచన. షేక్స్‌పియర్ 'ఒథెల్లో'వలె కుంభరాణాను ఒక విషాదాంత నాయకునిగా చిత్రించాడు ఆయన. నాటక రచన కూడా షేక్స్‌పియర్ నాటకాల ఫక్కీలోనే నడిచింది. రెండు నాటకాలకు సామ్యంగా వున్న విషయాలు చాల వున్నాయి. రెండూ జీవితంలో సాధారణంగా జరిగే ఒక సన్నివేశాన్ని గురించి వ్రాయబడ్డాయి. రెండూ విషాదాంత రచనలే. రెండూ కూడా గృహసంబంధమైనవై, గొప్పవారి పతనమును సూచించినవే!

ఇంకా ఎందరో రచయితలు వున్నారు. అందరూ కొద్దిగనో గొప్పగనో ఆంగ్ల నాటక రచనా విధానాన్ని అనుసరించినవారే! సాగిన వుద్యమానికి తలమానికంగా నిలచినవారిని మాత్రమే స్మరించడానికి అవకాశం యిక్కడ.

నిజానికి ఏ రచన అయినా సాహిత్యంలో స్థిరంగా వుండాలన్న అభిలాషతోనే రచయిత వ్రాస్తాడు. అయితే వానిలో కొన్నింటి రచనకు కేవలం సాహిత్య స్థానమే ప్రధానం కాదు. అంతకన్నా సాంఘికమైన ప్రయోజనం ప్రధానం కావచ్చు. మానసికమైన ప్రేరణ నుంచి దూరం కావడానికి వ్రాయవచ్చు. అందువల్ల సాహిత్య నాటక దృక్పథాలతో వ్రాయబడ్డ నాటకం ఈ తరగతికి చెందుతుందని స్థూలంగా చెప్పుకోవచ్చు.

ఈ తరగతికి చెందిన అత్యుత్తమమైన నాటకం వేదంవారి "ప్రతాపరుద్రీయం". తిరుపతి వేంకట కవుల భారత నాటకాలు, శ్రీపాదవారి 'బొబ్బిలి', విశ్వనాథవారి "నర్తనశాల" యీ కోవకు చెందిన చక్కని నాటకాలు.

పాత్రాశ్రయ నాటకాలు:—కేరక్టర్ ప్లేస్ అంటారు ఇంగ్లీషువారు. పాత్రలను పెంచుకుపోవడం ద్వారా కథను నడిపించే పద్ధతి మనకు పెద్దగా లేదు. ఆంగ్లేయుల నాటకాలు చాల భాగం అట్టివే! మనకు కూడ కొన్ని ఉత్తమ నాటకాలు యీ విభాగానికి చెందినవి వున్నవి.

విశ్వనాథ వారి 'నర్తనశాల' యీ నాటకాల్లో ఒకటి. కీచకుని పాత్ర—ఎన్నడూ లేని దర్పంతో, గర్వంతో మనముందు మూర్తి కట్టుకొని నిలబడుతుంది. బుచ్చిబాబు 'ఆత్మవంచన' యీ తరగతికి చెందిన నాటకాలలో మణిపూస. పాత్ర పోషణ అంత అత్యుత్తమంగా సాగినా నాటకాలను తెలుగులో వేళ్లమీద లెక్కించవచ్చు.

అనువాదాలలో అన్ని తరగతులకు చెందినవి వున్నాయి. ఈమధ్య సాహిత్య ఎకాడమీ షేక్స్‌పియర్ నాటకాలను కొన్నింటిని తెలుగులోకి తర్జుమా చేయిస్తున్నదని వినికిడి. ముదావహమైన కార్యమే!

ఏకాంకిక

గడచిన రెండు దశాబ్దాల్లోను ఏకాంకిక వూహించలేనంత ముందుకు పోయింది. చాలమంది నాటక రచయితలు నాటకాలతోపాటు నాటికలను కూడా వ్రాశారు. ఇంగ్లండులో యీ శతాబ్దం మొదటి రోజుల్లో పుట్టిన యీ నూతన ప్రక్రియ ఆంగ్లేయుల సహవాసంవల్ల మన దేశానికి దిగుమతి అయినదన్న విషయం వేరుగా చెప్ప నక్కరలేదు.

తెలుగు ఏకాంకికలను రెండు విధాలుగా ఉత్తమమైనదిగా ఎంచవచ్చు వాని పాత్ర పోషణకు, సామాజిక సంఘర్షణ వ్యక్తీకరణకు.

శ్రీ పి. వి. రాజమన్నారు, శ్రీ నార్ల వెంకటేశ్వరరావుగార్లు ఏకాంకికను తెలుగునాట ప్రతిష్ఠించినవారు. ఆంగ్ల సాహిత్యం లోతులను తరచి దానిలోని రహస్యాలను తెలుసుకొన్న వీరిద్దరూ తెలుగులో వున్న రెండు వేరు వేరు ఉద్యమాలకు నాయకులు. రాజమన్నారుగారు పట్టణ వాతావరణాన్ని, జమీందారులు, చితికిపోయిన మధ్యతరగతి ప్రజను ఆయన చిత్రిస్తే, శ్రీ నార్లవారు తెలుగువారి నిజమైన జీవిత రహస్యాలను చూడగలిగిన పల్లెటూళ్లను తమ నాటికలకు రంగస్థలాలను చేసుకొన్నారు. తరువాతి రచయిత లందరూ పట్టణవాసులు కావడమో, లేక పల్లెల్లో జీవితాన్ని పూర్వమంత సునిశితంగా ఎవ్వరూ పరిశీలించక పోవడం చేతనో, నార్లవారి తరువాత అంత చక్కగా పల్లె జీవితాన్ని మనకు చూపినవా రెవరూ నాటికా రచయితల్లో లేరు.

ప్రతి తెలుగు నాటికకు ఆంగ్ల మాతృకను చూపలేమన్నది నిజం. కాని ఎక్కువ నాటికలు ఆ ప్రభావాన్ని కలిగి వున్నవి. అందువల్ల ఆ నాటికా విభజన చేస్తే వానిమీద పాశ్చాత్య ప్రభావం విశదం కాగలదు.

తెలుగు నాటికలలో పాత్రాశ్రయ నాటికలు ప్రముఖ స్థానాన్ని ఆశ్రయిస్తాయి. సంఘటన సాహిత్య గౌరవం మాత్రమే కలిగివున్నాయి. విశ్వనాథవారి "కిన్నెరసాని పాటలు" గేయ నాటికగా వుద్దేశించకపోయినా రేడియోవారు దానిని వంచి గేయ నాటికగా ప్రసారం చేశారు.

ఈ గేయ నాటికలో కూడా రెండు రకాలు వున్నాయి. ఒకటి సంగీతానికి అనువైనది, రెండవది కేవలం మాత్రా ఛందస్సుతో వచన పద్యం వలె చదువవలసినది.

క్రిస్టఫర్ ఫ్రై, టి. యస్. ఇలియట్‌ల బాణిలో ఆరుద్ర కొన్ని చక్కని గేయ రచనలు చేశాడు. మొదటి తరగతికి చెందిన రచయితలే ఎక్కువగా మనకు కనిపిస్తారు. కృష్ణశాస్త్రి, రజని, వేమూరి రామనాథ శాస్త్రిగార్ల వంటివారు రేడియోలో చాలా నాటకాలను ప్రసారం చేశారు. శ్రీ నారాయణరెడ్డి గేయ నాటికలు రేడియోలోను, రంగ స్థలంమీద సమానమైన ఆదరం పొందాయి.

మరో నూతన ప్రక్రియ వాక్చిత్రం: ఏక పాత్ర సంభాషణను యీ పేరుతో రేడియో వారు పిలుస్తున్నారు. కొత్త మందయినా పాత సీసాలో పోస్తే డాక్టరుకు గౌరవం అన్న వుద్దేశ్యంతో కాబోలు గోరా శాస్త్రిగారు దీనిని భాణం అన్నారు.

మోనోలోగ్ అనబడే ఆంగ్ల నాటికా విధానాన్ని ఈ విధంగా తెలుగులోనికి తెచ్చిన వారిలో ప్రథములు శ్రీ నార్ల వెంకటేశ్వరరావుగారు. వారి 'దొంగ—దొర' అన్న రచన అట్టి రచనల్లో ప్రథమం. వారు కాని, తరువాతి రచయితలు కాని ఆ ప్రక్రియమీద అంతగా దృష్టిని కేంద్రీకరించలేదు. అట్టి దానిని రేడియో పునరుద్ధరించిందనే చెప్పవచ్చు. గోరాశాస్త్రి, ఆరుద్రగార్లు మనసును కదలించి, కరిగించగలిగిన కొన్ని మంచి వాక్చిత్రాలను వ్రాశారు.

నిజానికి డెబ్బై, ఎనభై సంవత్సరాలుగా తెలుగు దేశంలో సాగుతున్న ఈ నాటకోద్యమం చెప్పుకోతగ్గంత అభ్యుదయం సాధించింది. కాని ఈ మాత్రానికి మనం మురిసిపోకూడదు. ఇంకా మన దేశాన్ని, మన ఆచారలను ప్రతిబింబించగల గొప్ప నాటికలు మనకు తక్కువగా వున్నాయి. ఎంతసేపు చెప్పినా మన ప్రతాపరుద్రీయాన్ని గురించి,. కన్యాశుల్కాన్ని గురించి చెప్పుకోవలసి వస్తున్నది.

నాటకమంటే మనలో కొందరు రచయితలకు కొన్ని పాత్రలు నాటకరంగంమీదకు ప్రవేశించడం, ఏదో మాట్లాడి వెళ్లిపోవడంలా కనిపిస్తున్నది. సునిశితమైన జీవిత పరిశీలన, పరిపూర్ణమైన అనుభవం వుండకపోతే నాటకం వ్రాయకూడదని మన పూర్వుల ఆంక్ష వుంది. 'నాటకాంతం సాహిత్యం' అనడంవల్ల దాని ప్రశస్తి తెలుస్తున్నది. ఆంగ్ల నాటకాలను కొన్నింటిని చదివి నాటకరచన చెయ్యడం నేడు అంతటా వ్యాపించిన ఒక వ్యాధి. ఆంగ్ల సూత్రాలతోపాటు, మన సంస్కృత సిద్ధాంతాలను కూడా చదివి, ఆ సూత్రాలను ఆచరణలో పెట్టవలసిన అవసరం ఎంతయినా వుంది.

రచయితలు తమకు తామై సృష్టించుకొంటున్న ఈ రొచ్చు నుంచి ఎంత త్వరగా వెలికివస్తే అంత మంచిది. ఏ పరభాష అయినా ఆపదలలో అడ్డుకొనే మిత్రునివలె సహాయపడవచ్చును కాని, తల్లిదండ్రులవలె ప్రాణం ఇవ్వలేదు కదా!

సూక్ష్మంగా పరిశీలిస్తే, నాటకరంగంమీద వున్న ఈ వేరు వేరు ప్రక్రియలన్నీ ఏకోన్ముఖమై జాతి జీవన విధానంలోని వినూత్నత్వాన్ని, వ్యక్తికీ, సంఘానికి నిత్యమూ జరిగే సంఘర్షణవల్ల జనించిన విప్లవాన్ని సూచిస్తున్నాయన్న సత్యాన్ని మరువకూడదు.

(మిగతా 7 వ పేజీలో)

నాటక రంగంపై పాశ్చాత్య ప్రభావం

—కొత్త తరంలోని రచనల సమీక్ష

చార్యులుగారు ఒక్క నాటక రచనా ప్రదర్శనముల యందే నిష్ణాతుడు. కందుకూరి చేపట్టని సాహిత్య శాఖలేదు. సెభాసనిపించుకోనిది కూడ లేదు. ఒకవైపున సంఘ సంస్కర్త. మరొక వైపున నూతన మతావలంబి. వేరొక వైపున సాహిత్య వైతాళికుడు.

ఆయన ఆంగ్లానువాదాలు చేశారు. సంస్కృతానువాదలు చేశారు. అనువాదాలు మాని, అనుకరణాలు చేపట్టారు. పౌరాణికాలు, జానపదాలు, సాంఘికములు అనేక కథావస్తువులను స్వీకరించారు. ఆయనే దేశంలో మొదటి రంగస్థల నిర్మాత అని కూడా చెప్పాను. వీరిద్దరూ తెలుగునాట నాటక రంగానికి ప్రారంభకులు. మూల పురుషులు.

వీ రిద్దరు చూపిన మార్గాన్నే నడచిన రచయితలు చాలమంది వున్నారు. శ్రీ కోలాచలం శ్రీనివాసరావుగారు, శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహం గారు అందు ముఖ్యులు. చిలకమర్తి వారి నాటకాలలో సంస్కృత నాటక ప్రభావం ఎక్కువగా వున్నా, హాస్య, వ్యంగ్య సంభాషణ చాతుర్యము ఆంగ్ల నాటకాలను తలపింప చేస్తుంది. మొదటి సారిగా తెలుగు నాటకంలో సాంఘిక రాజకీయ విషయాలను ప్రవేశపెట్టినది ఆయనే. అయితే ఆయన వ్రాసిన నాటకాల్లో సాంఘిక, రాజకీయ కథా వస్తువులు వున్న నాటకాలు లేనేలేవు. ఆయన వ్రాసిన పౌరాణిక నాటకాల్లోనే సాంఘిక

రచన

"నాగభూషణ్"

రాజకీయ విషయ చర్చ చేయించారు. ఒక విధంగా తెలుగులో అధిక్షేపణతో కూడిన సాంఘిక నాటకానికి అంకురార్పణ చేసింది ఆయనే! ఆయన మృదుమధురమైన శైలి రచనా సంవిధానము తరువాత రచయితలకు చాలమందికి మార్గదర్శకమయింది.

ఈతరమునకే చెందిన మరో యిద్దరు నాటక కర్తలను కూడ యిక్కడ పేర్కొనాలి. ఎవరి రచనలు లేక తెలుగు నాటక రచన కేవలం శవప్రాయంగానే మిగులుతుందో, ఎవరు తెలుగు రంగస్థలాని రెండు వేరు వేరు వ్యూహాలకు నాయకులై, వానిని విజయవంతంగా నడిపించారో, ఎవరిసేవ తెలుగు నాటకరంగంమీద చిరస్థాయిగా వుండగలదో—వారిద్దరూ ప్రత్యక్షంగానో, పరోక్షంగానో ఆంగ్ల సాహిత్యంతో సన్నిహితమైన సంబంధం కలిగివుండి, దాని లోతులను తరచి దానిలోని గొప్పతనాన్ని ఆకళించుకొన్నవారు. శ్రీయుతులు వేదం వెంకటరాయ శాస్త్రి, గురజాడ అప్పారావుగార్లు తెలుగు నాటక రంగానికి, దేశ సాహిత్యంలోనే ఔన్నత్యాన్ని సాధించి పెట్టిన మహనీయులు. ఆంగ్ల నాటక రచనా విధానంతో దగ్గర సంబంధం కలిగివున్నా దేశ సంస్కృతిని వారెన్నడూ పరిత్యజించలేదు. సంప్రదాయాన్ని జీర్ణింపచేసుకొని విదేశ సాహిత్య ప్రవేశంవల్ల కలిగిన పాశ్చాత్య భావ వైశిష్ట్యంతో

హేళన చెయ్యడం బెర్నార్డ్ షాలో కనిపించినంతగా యితరులలో కనిపించదు. ఆస్కార్ వైల్డ్ చమత్కారం కేవలం మాటల ఆటగా కనిపిస్తే, షా హాస్యం, వ్యంగ్యపూరితమై మనసుకు గాఢంగా నాటుకొనిపోతుంది. ఈ రెంటి సమ్మేళనమైన చమత్కారం గురజాడ చేశాడు. ఒక్కొక్కచోట ఆయన హాస్యం కేవలం వాక్చమత్కృతిమీదనే ఆధారపడి వుంటుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు ఆ హద్దులు దాటి అది వ్యంగ్యమై బాణంవలె దూసుకుపోతుంది.

సమకాలికమైన విదేశ సాహిత్య ప్రభావం మన సాహిత్య శాఖలలో ఒక్క నాటక రంగం మీదనే వున్నది. కవిత్వంలో ఏ వుద్యమం కూడా ఇతర దేశాల కవిత్వోద్యమాలంత వడిగా నడవలేదు. నేటి నాటకాలలోని భావం ఆలోచన విధానం, రచనావిధానం కూడా సమకాలిక ఆంగ్ల సాహిత్య జనితం. అట్టి వుద్యమాన్ని తెలుగు దేశంలో సుప్రతిష్ఠితం చేసినవాడు గురజాడ.

కేవలం పాశ్చాత్యానుకరణమే గురజాడలో గొప్పతనం కాదు. అదే అయితే ఆ పనిని పూర్వులు చాలమంది చేశారు. వారు చేయనిది, గురజాడ చేసినది ఎంతో వున్నది. ఆయన పైకి పాశ్చాత్య దేశానుయాయి కావచ్చును. కాని ఆయన హృదయంలో భారతీయుడు. "దేశమును ప్రేమించుమన్నా" అన్న ఒక్క గీతం చాలు ఆయన దేశభక్తిని, ఆయనలోని భారతీయత్వాన్ని ప్రతిబింబిస్తుంది. ఆయన మధురవాణి పాత్ర ముమ్మూర్తుల తెలుగు బిడ్డ. ఆమెను తీర్చి దిద్దడంలో గురజాడ వసంతసేన పాత్రను ముందుంచుకొన్నాడు. అంతేకాదు. ఆయన ఎన్నడూ గౌరవించే పురాతన సంస్కారం, ఆయన తప్పని సాంఘిక మర్యాద, రెండూ కూడా ఆయన ప్రతిఘటించిన కుసంస్కారాలకు, ఆయన రచనల్లో ప్రతిబింబించే సాంఘికోపద్రవాల ఖండనకు సమాంతరాలుగా నడుస్తాయే గాని పరస్పర విరుద్ధాలు కావు. ఈ ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సమ్మేళనం అద్భుతంగా సాగి ఒక నూతన దృక్పథాన్ని చూపింది గురజాడలో.

మూడు సమకాలిక సామాజిక శక్తుల వ్యక్తీకరణ 'కన్యాశుల్కం'లో జరిగింది. సాంఘిక సంస్కరణ, భాషా సంస్కరణ, జాతీయోద్యమం-ఇట్టి మూడు విభిన్నమైన ఆశయాలు పూర్వం ఎప్పుడూ ఒక్క రచనలో యింత విజయవంతంగా సమ్మిశ్రితం కాలేదు. 'కన్యాశుల్కం' కన్నడ అనువాదానికి వ్రాసిన పీటికలో శ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు బహుశః ప్రతి తెలుగు హృదయం ఆ నాటకాన్ని గూర్చి వూహించి నిశ్చయించుకొన్న నిర్ణయాన్ని చక్కగా వెలిబుచ్చారు. "సాంఘిక వ్యంగ్య నాటకాల రచన కష్టభూయిష్ఠమైనది. అట్టి రచనలలో ఉత్తమోత్తమమైనది 'కన్యాశుల్కం' నాటకం. ప్రతినిత్యం మానవత్వంతోను, జీవకళతోను అది కళకళలాడుతూ వుంది. దానిలోని స్త్రీ పురుష పాత్రలు మానవ సహజమైన దయానుభూతులతో, సంభవా సంభవాలతో, ప్రత్యేకతలతో

గత మూడు, నాలుగు దశాబ్దాలుగా వస్తున్న నాటకాలను కాని, నాటికలను కాని రెండు విధాలుగా విభజింపవచ్చు. అనుశ్రుతంగా వస్తున్న చారిత్రకమో, పౌరాణికమో అయిన కథావస్తువు గల నాటకాలు, రెండవది సాంఘిక నాటకాలు. ఇందు మొదటివి గద్య పద్యాత్మకములు. రెండవ విభాగంలో ఎక్కువ గద్యాత్మకాలు. మొదటి వానిలో ఆంగ్ల, సంస్కృత, హిందీ, బెంగాలీ భాషల నుంచి అనువాదాలు ఎక్కువ. రెండవ దానిలోని నాటకాలు ఎక్కువ ఆంగ్లభాషా జనితాలు కాకున్నా భావనా జనితాలు.

ఈ నాటకాలు ఎక్కువ భాగం ఆంగ్ల నాటక రచనా విధానాన్ని అనుసరించడం వల్ల వారి పద్ధతినే అనుసరించి నేటి నాటకముల విభజన చేసి వివిధములైన తరగతులందు వివిధ విధములుగా నాటక రచన ఎలా సాగిందో తెలుసుకోవచ్చు.

(1) కథాత్మకమైన నాటకాలు: మొదట చెప్పిన గద్య పద్య సమ్మిశ్రితమై, పౌరాణిక చారిత్రాత్మక వస్తువు కలిగిన నాటకాలు ఈ కోవకు చెందుతాయి.

(2) సాంఘిక నాటకాలు: సాంఘికమైన ప్రయోజనం కోసం వెనుక గురజాడవారు సాగించిన ఉద్యమాన్ని గురించి తెలుసుకొన్నాం. ఆయన జాడలో నేటి నాటక రచయితలు ఎందరో నడుస్తున్నారు. మధ్య తరగతి సమాజానికి చెందిన కథా వస్తువుతో అసంఖ్యాకాలయిన నాటకాలు వచ్చాయి. ఆత్రేయ "అద్దె కొంప", "కప్పలు", పినిశెట్టి "అన్నా—చెల్లెలు", అనిశెట్టి "మావూరు", బెల్లంకొండ రామదాసు "పునర్జన్మ" నటకాలు ముఖ్యంగా పేర్కొనదగినవి.

వీనిలోని కథాభాగం ఆంధ్రదేశంలో జరిగిన నాటకానికి వెనుక ప్రోత్సాహం, ఆవేశం తెచ్చింది. ఆంగ్ల నాటకాలే. అంతేకాదు. వీనితోపాటు రంగస్థలంమీద విజయవంతాలయిన అనేక నాటకాలు ఆంగ్లానువాదాలే! గాల్స్‌వర్దీ, సింజ్, బారీ, జోలా వంటి వారి రచనలు ప్రత్యక్షంగానో, పరోక్షంగానో అనుకరింపబడి తెలుగు రచయితల మీద వారి ప్రభావాన్ని చెప్పకయే చెబుతున్నాయి.

రంగస్థలం మీద విజయవంతం అయిన అనువాదాల్లో డి. వి. నరసరాజుగారి "నాటకం", సోమంచి యజ్ఞన్నశాస్త్రిగారి "పెద్ద మనుష్యులు", అవసరాల వెంకటనర్సుగారి "జ్యోతిర్మయి"—కొన్ని. జె. బి. ప్రీస్ట్లీ వ్రాసిన "ది ఇన్‌స్పెక్టర్ కాల్స్" అన్న నాటకం, గొగోల్ వ్రాసిన "ఇన్‌స్పెక్టర్ జనరల్" అన్న నాటకం తెలుగులోకి ఎన్నిసార్లు అనువదింపబడ్డదో చెప్పలేము. ఈ నాటకాలన్నీ రంగస్థలం మీద స్వతంత్ర రచనలతోపాటు విజయం సాధించినవే!

(3) సాహిత్యాత్మక నాటకాలు: పేరు చూడగానే ఇది కొత్తగా తోచవచ్చు. నాటక రంగాన్ని మాత్రమే దృష్టిలో వుంచుకొనక సాహిత్యంలో కూడా సమానమయిన స్థానాన్ని పొందాలన్న వుద్దేశ్యంతో వ్రాయబడ్డ నాటకాలు ఈ కోవకు చెందుతాయి. అంతేకాక, పాశ్చాత్యం, సాహిత్యం జోలికి పోక ఎక్కువగా సంస్కృత పద్ధతిలో నడిపిన నాటకాలు ఈ తరగతి విభజనలోనికి వస్తాయి.

నిజానికి ఏ రచన అయినా సాహిత్యంలో స్థిరంగా వుండాలన్న అభిలాషతోనే రచయిత వ్రాస్తాడు. అయితే వానిలో కొన్నింటి రచనకు కేవలం సాహిత్య స్థానమే ప్రధానం కాదు. అంతకన్నా సాంఘికమైన ప్రయోజనం ప్రధానం కావచ్చు. మానసికమైన ప్రేరణ నుంచి దూరం కావడానికి వ్రాయవచ్చు. అందువల్ల సాహిత్య నాటక దృక్పథాలతో వ్రాయబడ్డ నాటకం ఈ తరగతికి చెందుతుందని స్థూలంగా చెప్పుకోవచ్చు.

ఈ తరగతికి చెందిన అత్యుత్తమమైన నాటకం వేదంవారి "ప్రతాపరుద్రీయం". తిరు

చుట్టూ పాత్రలను సృష్టించుకొని కథను అల్లడం కన్నా, కొన్ని పాత్రల చుట్టూ సంఘటనను సృష్టించడం తెలుగునాట ఎక్కువగా కనిపిస్తున్నది. చలం, బుచ్చిబాబు అట్టి వారిలో ముఖ్యులు. ఈ నాటికలలో కూడా మధ్యతరగతి సమస్యలు ఎక్కువ పాత్ర నిర్వహించాయి. ఆత్రేయ 'భయం' ఇంకా యితర నాటికలు, డి. వి. నరసరాజు నాటికలు, ఈ కోవకు చెందినవే.

తెలుగు నాటకాల మీద, నాటికల మీద ఫ్రాయిడ్ ప్రభావం చెప్పుకోతగ్గది. ఆ ప్రభావం కొట్టవచ్చినట్లు కనిపించే రచయిత చలం. ఆయన పాత్రలు నాటకంలోనికి ప్రవేశించాక పాత్రకు జీవం పోయడం కాదు. ముందే ఆ పాత్రలు ఆయన వూహలో సంచరిస్తూ, నాటకం ద్వారా వ్యక్తీకరింపబడ్డాయి. తన భావాలను వెల్లడించడానికి పాత్రలు ఒక సాధనం మాత్రమే చలానికి. స్త్రీ పురుష సంబంధానికి సంబంధించిన కొన్ని సూత్రాలు నియమితమైనవి—చలం నమ్మాడు. ఆ నమ్మకాన్ని బహిర్గతం చెయ్యడానికి ఆయన పౌరాణికమూ, చారిత్రాత్మకమూ, సాంఘికమూ అయిన అనేక కథా వస్తువులను స్వీకరించాడు. అన్ని పాత్రలూ కూడ చలం పలికించే చిలక పలుకులే పలుకుతాయి. అయితే ఆ పాత్రల వెనుకనున్న నిశితత్వం, సూటిగా, బల్లెం మొన వలె పదును గలిగిన ఆ మాటలు—చలం మాటలుగా వుండక పాత్ర సహజమైన నాటకంలో ఒక భాగంగానే కనిపిస్తాయి. ఆయన 'పురూరవ', 'శశాంక', 'భానుమతి', తెలుగు నాటికలలో ఉత్తమ స్థానాన్ని అలంకరిస్తాయి. బుచ్చిబాబు, బెల్లంకొండ, రామదాసు, రవూరి భరద్వాజ వంటి వారు కూడా ఫ్రాయిడ్ ప్రభావానికి లోనయినవారే!

రేడియో నాటిక

వార్తా ప్రసార యంత్రాలు స్థాపించబడ్డ తరువాత మనకు వచ్చిన మరో క్రొత్త ప్రక్రియ రేడియో నాటిక. దీని రచనా విధానం కష్టమైనది. ఎంతో చెయ్యి తిరిగిన వారు కాని మంచి రేడియో నాటికను వ్రాయలేరు. వార్తా ప్రసార యంత్రాలు, తద్వారా దాని నుంచి ప్రసారం అయ్యే ఎక్కువ ప్రసారాలు కూడా మనకు పాశ్చాత్య జనితాలే! అయినా ఆ టెక్నిక్‌ను మాత్రమే మనం తెచ్చుకొన్నది. మన తెలుగు రేడియో నాటకాలు తెలుగు జీవితాన్ని ప్రతిబింబిస్తున్నాయి. రేడియో నాటికా రచయితలు, రచనలు ఎన్నో వుండడం వల్ల ఇక్కడ విస్తరించి వ్రాయడానికి వీలు లేదు.

కాని రేడియో సాహిత్యానికి చేసిన సేవమాత్రం మరువరానిది. రేడియో నాటికలతోపాటు, సాంస్కృతిక కార్యక్రమాలతోపాటు కొన్ని క్రొత్త ప్రక్రియల ప్రయోగాలను కూడా చేసింది రేడియో. అందులో గేయ నాటిక, ఏక పాత్రీ వాక్చిత్రాలు ముఖ్యమైనవి.

స్వామి శివశంకరులు గేయ నాటికకు తెలుగు నాట స్థానం కల్పించినవారు. కాని వారి నాటికలు ప్రదర్శనానికి అనువుగా లేకపోవడంవల్ల, అవి సాహిత్య గౌరవం మాత్రమే కలిగివున్నాయి. విశ్వనాథవారి "కిన్నెరసాని పాటలు" గేయ నాటికగా వుద్దేశించకపోయినా రేడియోవారు దానిని మంచి గేయ నాటికగా ప్రసారం చేశారు.

ఈ గేయ నాటికలో కూడా రెండు రకాలు వున్నాయి. ఒకటి సంగీతానికి అనువైనది, రెండవది కేవలం మాత్రా ఛందస్సుతో వచన పద్యం వలె చదువవలసినది.

క్రిస్టఫర్ ఫ్రై, టి. యస్. ఇలియట్‌ల బాణీలో ఆరుద్ర కొన్ని చక్కని గేయ రచనలు చేశాడు. మొదటి తరగతికి చెందిన రచయితలే

(6 వ పేజీ తరువాయి)

. సాహిత్య ప్రక్రియ అయినా మానవ చైత
న్యాన్ని ప్రతిబింబించేదేకదా! అట్టి చైతన్యం
తెలుగు నాటకరంగంమీద వున్నది. అందుకు
నం అందరం సంతోషించాలి. కదలికలేని నీరు
వలె, చైతన్య రహితంగా, ధూళిధూసరితంగానూ
మురుగవోయిన గొంతులానూ అది లేదు. ఇంతటి
అంధకారంలో కూడా అదే మనకు నేడు కనిపించే
సన్నని వెలుగు రేఖ.

(ఈ వ్యాసరచనలో ఎన్నో విధాలుగా తమ
సహాయ, సహకారాలను ఇచ్చిన పూజ్యమిత్రులు
శ్రీ పోణంగి శ్రీరామ అప్పారావుగారికి కృత
జ్ఞతలు.)